

ROBERTS KOLBS

**KATEHISMA MĀCĪŠANA
DIEVA BĒRNIEM**

ROBERTS KOLBS

**KATEHISMA MĀCĪŠANA
DIEVA BĒRNIEM**

Luterisma mantojuma fonds
Rīga, 2009

UDK 2(072)
Ko 188

Copyright © December 1992 *Concordia Seminary, Saint Louis, Missouri, USA. Translated and published with permission by Lutheran Heritage Foundation.*

© 2009 Luterisma mantojuma fonds, tulkojums latviešu valodā

Izdevējs: Luterisma mantojuma fonds
Reģ. Nr. 50003360631
Volgundes iela 32–104, Rīga, LV 1046
www.lmf.lv; fonds@lmf.lv

Tulkots no *Robert Kolb, "Teaching God's Children His Catechism"*

No angļu valodas tulkojis – Ģirts Grietiņš
Literārā redaktore un korektore – Inga Lievīte
Teoloģiskais redaktors – Juris Uļģis
Vāka autore – Egita Zunde
Maketētājs – Juris Uļģis

Robert Kolb, "Teaching God's Children His Catechism"
Latvian 1000 copies printed December 2009

*The translation and publishing of this book has been made
by the Lutheran Heritage Foundation
51474 Romeo Plank Road
Macomb, MI 48042, USA
www.LHFmissions.org*

ISBN 978-9984-753-58-4

Iespiests LĢIA tipogrāfijā "Latvijas karte"

SATURA RĀDĪTĀJS

Autora priekšvārds latviešu izdevumam	7
Autora komentārs par šīs grāmatas pielietojumu	9
Ievads	10
1. Zināt, kā dzīvot un kā mirt	12
2. Uz ko mēs paļaujamies	39
3. Mums būs Dievu būtis un mīlēt, ka	66
4. Par mums un mūsu pestīšanas dēļ	93
5. Vai dzīvei ticībā pietiek ar lūgšanu vien?	120
6. Saņemt Dieva vārdu vairākos veidos ir daudz labāk	141
7. Māci mums lūgt	162
8. Aicināti īstenot mūsu cilvēcību	169

AUTORA PRIEKŠVārDS LATVIEŠU IZDEVUMAM

1586. gadā Mārtaņa Lutera *Mazais katehisms* iznāca latviešu valodā. Kopš tā laika neskaitāmi jauni latviešu kristieši ir mācījušies savas ticības un dzīves fundamentālo struktūru no Vitenbergas reformatora mazās grāmatiņas, kas tika sarakstīta arī viņiem. Arī latvieši jau gados ir stiprinājuši savu ticību un raduši pamudinājumu kristīgai dzīvei šajā mazajā grāmatā, kuru Lutera bija iecerējis kā rokasgrāmatu dzīvei pašāviņā uz Kristu. Tā ir dzīve, kurā tiek piepildīts Dieva aicinājums būt par Viņa kalpiem Viņa pasaulē.

Priekšvārdā *Mazajam katehismam* Lutera mudināja visus, kas to apgūst, pāriet pie intensīvākām Svēto Rakstu studijām. Šādām studijām ir jāveicina viņu izpratne par Dieva mīlestību Kristū, kā arī par Dieva gribu ikdienas dzīvē: ģimenē, darbā, sabiedrībā un baznīcā. Lutera sarakstīja Katehismu, lai vecāki to lietotu kā galveno apmācības līdzekli, mācot savus bērnus un citus jaunus cilvēkus, par kuriem viņi ir atbildīgi. Lutera laikā tas bija attiecināms arī uz kalpiem lielākās saimēs. Divdesmit pirmajā gadsimtā to var attiecināt uz bērniem no mūsu bērnu draugu loka, kuri aug ģimenēs, kur ticība Kristum nav iepazīta. Šie bērni bieži uzdod jautājumus saviem kristīgajiem draugiem un arī šo draugu vecākiem.

Šī grāmata sākotnēji tika sarakstīta laju skolotājiem, kuri palīdz mācītājiem Katehisma mācīšanā. Tā bija paredzēta arī vecākiem, kas vēlējās sagatavot savus bērnus pilnīgākai kristīgai dzīvei, praktizējot ikdienas lūgšanas mājās, kā arī diskutējot par kristīgo ticību. Bet ceturtdaļgadsimta laikā, kurā šī grāmata tika lietota Amerikas Savienotajās Valstīs, daudzi mācītāji atzina, ka to kā ievadu Lutera kristīgās literatūras pārles apgūšanā var izmantot katehētiskajā apmācībā.

Lutera redzējums par kristīgās dzīves pamatiem ir balstīts pārliecībā, ka Dievs sarunājas ar Saviem ļaudīm un caur Savu vārdu dāvā viņiem dzīvību. Kā bērniem, kas ir sadumpojušies un aizmaldījušies no Dieva saimes, mums vispirms ir jādzird Dieva

Bauslība, kura mums saka, kāpēc ar mūsu dzīvi nekas nav kārtībā. Tieši tādēļ Luters izmainīja viduslaiku tradicionālo Katehisma daļu kārtību, sākot to ar desmit baušļiem. Tie atgādina, ka mēs nebīstamies un nemīlam Dievu vairāk par visu un tādēļ, ka paļaujamies uz viltus dieviem, dzīve kļūst rūgta un valda nāve. Pēc tam mēs iegūstam dzīvību atjaunojošu spēku, ticības apliecībā apliecinot ticību Svētajai Trīsvienībai. Tās centrā mēs redzam, kā Dievs Savā žēlastībā ienāk pasaulē kā Jēzus Kristus, mūsu Kungs. Viņa valdīšana un klātbūtne Svētajā Garā māca mūs dzīvot, paklausot Dievam un kalpojot citiem cilvēkiem. Šī kalpošana vispirms izpaužas mūsu lūgšanas atbildē Dievam. Tālāk Luters skaidro, kā Dieva vārds mūs aizsniedz sakramentālā formā. Luters uzskatīja, ka mēs uzņemam Vārdu tā rakstiskajā un mutiskajā formā un tādējādi esam ieguvuši pietiekamu apmācību par to, kā Dievs sarunājas ar Saviem ļaudīm, lietojot sakramentu.

Visbeidzot – balstoties savā mācībā par Dievu un Viņa darbiem mūsu vidū, Luters īsumā parādīja, kā dzīvot kristīgu dzīvi. Tā kā šī dzīve rodas no Dieva vārda un mūsu sarunas ar Viņu, tad Luters mudināja katru dienu apcerēt Katehismu, ar kura palīdzību pat lasīt un rakstīt nepratēji, iegaumējot Katehisma tekstu, var piekļūt Svētajiem Rakstiem. Šāda apcere neizbēgami ved pie lūgšanas. Savukārt lūgšana mūs aizved pie dzīves Dieva pasaulē. Tādēļ Lutera Katehisms vainagojas un tiek pabeigts ar kristīgo aicinājumu sarakstu, īsumā atgādinot, ka Dievs mūs ir nolīcis mūsu ģimenēs, darba vietās, sabiedrībā un baznīcā, lai mēs Viņam kalpotu, kalpojot savam tuvākajam.

Es ceru, ka tie, kas turēs rokās šo grāmatu, būs ieguvēji gan no manas izpratnes par Luteru, gan no manām sarunām ar tik daudziem cilvēkiem, kuri ir lietojuši viņa *Mazo katehismu* un dzīvojuši saskaņā ar to. Tad arī caur jums, lasītāji, Dievs turpinās mācīt Saviem bērniem Katehisma mācību, kā arī to dzīvesveidu, kādu Viņš ir parādījis Saviem ļaudīm.

Roberts Kolbs
Konkordijas seminārs, Sentluisa, ASV
2009. gada Reformācijas svētkos

AUTORA KOMENTĀRS PAR ŠĪS GRĀMATAS PIELIETOJUMU

Šī grāmata tika sarakstīta kā palīglīdzeklis tiem, kas apgūst Katehismu. Tajā ir parādīts, kā manā skatījumā Lutera izprata Katehisma funkciju un saturu, piemērojot to mūsdienu Ziemeļamerikas kontekstam. Tā ir domāta mācītājiem, kristīgās izglītības vadītājiem un laikiem, kuri gatavojas mācīt Katehismu jauniešiem. Tā ir paredzēta arī pieaugušajiem un vecākiem, lai nostiprinātu to, ko jau iesākuši Katehisma skolotāji, apmācot bērnus draudzē. Es ceru, ka šī grāmata kalpos kā garīgas literatūras darbs visiem, kuri vēlas atsvaidzināt Katehisma mācību nedaudz atšķirīgā veidā. Iespējams, to varēs izmantot mācītāji, gatavojoties mācīt Katehismu savām draudzēm.

Katrai nodaļai ir pievienoti diskusiju jautājumi, lai šo grāmatu varētu lietot grupas, kuras kopīgi vēlas apgūt Katehismu. Tās var būt draudzes katehēzes grupas, kā arī profesionālu baznīcas darbinieku grupas, kuras ir pulcējušās kopīgai apmācībai. Arī individuālam lasītājam diskusiju jautājumi var palīdzēt pievērst uzmanību noteiktiem katehētikas mācības aspektiem.

Katehisms ir piedzīvojums – ticības piedzīvojums. Vēlu jums bagātīgu Dieva svētību, lietojot šo grāmatu, lai ar tās palīdzību tiktu atvērts vēl viens logs uz Lutera dāvanu baznīcai.

IEVADS

„Brīnišķīga maza grāmatiņa”

Šīs grāmatas gala variantu esmu sagatavojis Mārtaņa Lutera Kristības 508. gadadienā. Lai gan pagāja noteikts laiks, līdz Luters apzinājās šī Dieva darba nozīmīgumu, Kristība viņam kļuva par ikdienas dzīves būtisku sastāvdaļu. Jo Kristībā dotais Dieva apsolījums, ar ko Dievs viņu pieņēma kā Savu bērnu un tādējādi droši un uz mūžīgiem laikiem palika viņa Tēvs, uzturēja un atbalstīja Luteru vieglās un grūtās dienās. Luters sacerēja Katehismu, lai šādu dzīvību sniegtu arī citiem.

Tā ir brīnišķīga maza grāmatiņa, kurai pamatoti ir pievērsusi uzmanību un pieķērusies ne viena vien bērnu un vecāku paaudze. Es nedomāju, ka Lutera Katehismi ir līdzeklis pret visām kaitēm baznīcā un pasaulē, nedz arī, ka tiem vajadzētu būt vienīgajiem kristīgajā apmācībā izmantotajiem tekstiem. Bet es tiešām uzskatu, ka Katehismi ir jāuztver nopietni un arī nopietni jālieto – tā, kā Luters saprata Katehismus un to funkcijas. Es patiešām ticu, ka Katehisms kā visu dzīvi aptverošs process, kurā mēs klausāmies Dieva vārdu Bauslības un Evaņģēlija kontekstā, ir labākais mums pieejamais īstas kristīgas dievbijības (kura nozīmē dzīvot kā patiesam cilvēkam) pamats. Es arī domāju, ka Lutera *Mazais katehisms* ir lielisks ievads un ceļvedis šādas dievbijības un dzīvesveida apgūšanai.

Šīs grāmatas astoņās nodaļās ir aplūkots Lutera Katehisma saturs. Šo materiālu es sagatavoju jau pirms pieciem gadiem kā Katehistu mācību līdzekli. Toreiz dažādi apstākļi kavēja īstenot šīs grāmatas publicēšanu, taču seminārs par Katehisma sludināšanu šī gada sākumā deva man iespēju atsvaidzināt šo manuskriptu un sagatavot to publicēšanai. Tajā atspoguļota mana izpratne par Luteru un viņa Katehismu.

Šīs nelielais pārskats nebūtu iespējams bez kristīgās apmācības, ar kādu mani vecāki mani audzināja saskaņā Lutera mācību. Mani vecāki bija mācījušies Lutera Katehismus divās no daudzajām tra-

dicijām, kuras glabāja viņa mācību un ar to saistīto dzīvesveidu. Mans tēvs izauga, mācoties *Mazo katehismu* saskaņā ar vācu izcelsmes amerikāņu teologa Heinriha Kristiana Švāna (*Heinrich Christian Schwan*) interpretāciju, kurš vadījās pēc septiņpadsmitā gadsimta sākumā dzīvojušā vācu mācītāja Johana Konrada Dītriha (*Johan Konrad Dietrich*) izveidotā modeļa. Mana māte auga, apgūstot *Mazo katehismu* astoņpadsmitā gadsimta norvēģu teologa piētista Ērika Pontopidana (*Erik Pontoppidan*) interpretācijā. Savās mājās es uzņēmu Katehismu, vēl pirms zināju par tā pastāvēšanu un arī par to, kas ir grāmata. Es jau mācījos Lutera Katehismu, pirms mācēju lasīt – pat pirms spēju to atminēties. Tā tas kļuva par manu dzīvesveidu.

Šī materiāla apkopojums nebūtu iespējams arī bez katehizācijas, kuru saņēmu pie ievērojami izglītotā Dieva vīra un ārkārtīgi apdāvinātā skolotāja, kurš man mācīja Katehismu – mācītāja Lotāra Breuninga (*Lothar Braeuning*), kurš zināja, kā šo mazo grāmatiņu pasniegt kā dzīvu vārdu un kā to lietot, lai veicinātu šīs dzīvības vairošanos viņa konfirmandos. Tas nebūtu iespējams bez Katehisma praktizēšanas, ko esmu novērojis daudzos savos draugos, kuri to pasniedz katru gadu. Viņu vidū jāizceļ Vernons Gundermans (*Vernon Gundermann*), kurš no pēdējiem divdesmit trijiem gadiem sešpadsmit gadu ir man kalpojis kā mans mācītājs.

Šis pētījums jau bija praktiski pabeigts, pirms nāca klajā pirmais no pieciem Heidelbergas teologa Albrehta Petersa (*Albrecht Peters*) Katehismam veltītajiem sējumiem grāmatā *Kommentar zu Luthers Katechismen* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1990). Petersa pētījums lielā mērā izmainīs Katehisma turpmākās studijas, jo, pētot Katehisma tekstu, viņš to arī īstenoja dzīvē.

Šī grāmata nebūtu tapusi arī bez manas sievas Paulīnes un manas meitas Kellijas atbalsta. Arī mēs, pateicoties Dieva žēlastībai, savās mājās esam centušies īstenot tādu dzīvesveidu, ko Luters saredzēja kā pamatotu Dieva apsoliņumā un mūsu atbildē, kuru sniedz Dieva radītā un izraisītā paļāvība. Tā ir paļāvība, kas dara mūs brīvus praktizēt Viņa dāvāto cilvēcību.

Roberts Kolbs

Konkordijas koledža, Sentpola, 1991. gada 11. novembris

PIRMĀ NODAĻA

ZINĀT, KĀ DZĪVOT UN KĀ MIRT

No Norvēģijas līdz pat Nigērijai, no Hamburgas un Helsinkiem līdz Hjūstonai un Honkongai tādās valodās kā amharu un zulu vairāk nekā četrsimt piecdesmit gadu neskaitāmi jauni cilvēki jau no agras jaunības ir centušies iemācīties no galvas kādu mazu grāmatiņu. Neskaitāmi veci ļaudis ir pūlējušies izteikt lūgšanā tās vārdus, guļot uz nāves gultas. Šī mazā grāmatiņa ir Dr. Mārtiņa Lutera *Mazais katehisms*. Kādēļ tā? Kas gan tik īpašs šajā nelielajā grāmatiņā, kurā ir ne vairāk par astoņiem tūkstošiem vārdu?

Pats Luters domāja, ka galvenais viņa reformācijas darba devums ir tas, ka gan veci, gan jauni vīrieši un sievietes ir iepazinuši Katehismu. Tas nozīmē, ka „viņi zina, kā ticēt, kā dzīvot, kā lūgt, kā ciest un kā mirt”. 1531. gadā Luters rakstīja: „Tieši tādu rezultātu ir panācis „mūsu Evaņģēlijs” caur Katehisma mācīšanu.”¹

Šajā savas reformācijas raksturojumā Luters nedomāja *Mazo katehismu*, kādu to pazīstam mēs. Bet jau vienas paaudzes laikā Lutera skolnieki definēja šo Katehismu kā Lutera *Lielo un Mazo katehismu*. Viens no viņa studentiem salīdzināja Katehismu ar alķīmiķa darba rezultātu, kurš no kādas vielas ir ieguvis kvintesenci – tās kodolu, spēku, sulu un serdi – īpašam pielietojumam. Kristofs Fišers (*Christoph Fisher*) apgalvoja, ka Dievs Katehismā ir sagatavojis Svēto Rakstu izvilkumu jeb ekstraktu. Cits Lutera students, Joahims Mērlins (*Joachim Moerlin*) salīdzināja Luteru ar „čaklu bitīti, kura ir izsūkusi pestīšanas medu no visām rozēm un citām Dieva paradīzes brīnišķajām puķēm un ielējusi to *Mazā katehisma* nelielajā trauciņā”. Daudz biežāk bija sastopami tādi raksturojumi, kādus izteica Mērlina draugs Nikolauss Galluss (*Nicholaus Gallus*), kurš apzīmēja Lutera Katehismus kā „precīzus

¹ Luther's Warning to His Dear German People // Luther's Works / izd. Jaroslav Pelikan, Walter A. Hansen un Helmut T. Lehmann (Saint Louis: Concordia and Philadelphia: Muhlenberg/Fortress, 1957–1974), 47: 52.–53. lpp.

svarus, dārgakmeņu pārbaudes akmeni, svērtēni, kā arī nemaldīgu un uzticamu kompasu”.²

Bet kādēļ? Kāpēc tik daudzi cilvēki ir atzinuši šo mazo grāmatu par tik svarīgu? Tādēļ, ka Luterā *Mazais katehisms* ir vairāk nekā grāmata. Tas ir dzīvesveids. Vēl precīzāk sakot, tā uztur noteiktu pasaules uzskatu, kurā pamatojoties mēs dzīvojam kā cilvēki, kuri tic Jēzum Kristum. Tā rada domāšanas veidu, kas ir pamatots Svētajos Rakstos un izriet no tiem. Tā ir kristieša dzīves rokasgrāmata.

Martins Mārtijs (*Martin Marty*), rakstot par *Lielo katehismu* ar vārdiem, kuri ir attiecināmi arī uz *Mazo katehismu*, apgalvoja, ka šī nav nedz sistemātiskās vai dogmatiskās teoloģijas grāmata, nedz ētikas mācību grāmata, nedz arī vienīgi vēsturisks dokuments. Stingri ņemot, tā nav arī saucama par Bībeles skaidrojumu. Kaut kādā ziņā tā satur kaut ko no visa minētā, un tomēr ir kas pavisam cits. Tā uzdod jautājumu: „Kāda izskatās dzīve Kristū, ja es ticu grēku piedošanai?”³

Savu grāmatu par *Lielo katehismu*, kuras nosaukumā katehētiskā dzīve ir nodēvēta par *Slēpto disciplīnu*, Mārtijs pabeidz ar novērojumu, ka dzīve, saņemot grēku piedošanu, netiek dzīvota ne zem Dieva Bauslības satriecošā spēka, ne arī ļaunprātīgi izmantojot Dieva žēlastību, kas noved pie nevīžīgi grēcīgas dzīves. Tā vietā piedošanu saņēmusī dzīve tiek dzīvota, iegūstot Dieva atbrīvošanu no apspiestības, ko ikviena kultūra atnes cilvēkiem, kuru dzīvi tā veido. Evaņģēlijs sniedz alternatīvu atskaites punktu katram cilvēku dzīves organizēšanas plānam ikvienā kultūrā. Mārtijs nosauc desmit baušļus par tādas dzīves „tiesnesi”, kas tiek dzīvota, vadoties pēc Evaņģēlija radītās slēptās disciplīnas. Šādas dzīves „recepte” ir ticības apliecība, un tās „kaujas dziesma” ir Tēvreize. Šo domu viņš pabeidz ar novērojumu, ka grēksūdze un

²Sk. Robert Kolb, *The Layman's Bible, The Use of Luther's Catechisms in the German Late Reformation // Luther's Catechisms – 450 Years /* izd. David P. Scaer un Robert D. Preus (Fort Wayne, Indiana: Concordia Theological Seminary, 1979), 16., 18., 23. lpp.

³Martin Marty, *The Hidden Discipline, A Commentary on the Christian Life of Forgiveness in the Light of Luther's Large Catechism* (Saint Louis: Concordia, 1962), 9. lpp.

grēku piedošana atbrīvo cilvēku atbildīgai dzīvei ceļā no Kristības (mūsu jaunās dzīves avota) pretī piepildījumam, kas jau iepriekš tiek atklāts Tā Kunga mielastā, kas ir kā tērpu uzlaikošana eshatoloģiskajam mielastam.⁴ Un, atsaucoties uz otro un trešo *Mazā katehisma* daļu, mēs varētu piebilst, ka šī dzīve tiek praktizēta ģimenē un personiskajās lūgšanās, kā arī īstenojot uzdevumus dažādajos aicinājumos, kurus Dievs izmanto, veidojot cilvēka dzīvi.

Bet kādēļ Katehisms ir tik izšķirošs dokuments kristieša dzīvei?

Dieva mācības mācīšana

Katehisms pastāvēja ilgi pirms Lutera, jau ilgi pirms Lutera izmainīja šī vārda nozīmi, ar to apzīmējot grāmatu. Grieķu valodas izcelsmes vārds „katehisms” nozīmē vienkārši apmācību. Tas ir cēlies no vārda saknes *eho*. Tātad „katehisms” ir saistīts ar skaņu, ar cilvēka runu, ar atstāstīšanu, bet vēl jo vairāk ar apliecināšanu un sludināšanu. Katehisma jeb apmācības laikā Dieva vārds „atlec” no skolotāja dzīves, lai „iekristu” citu kristiešu dzīvēs. Lai gan Apustuļu ticības apliecināšanai ir arī citas funkcijas, tā var kalpot kā agrīnā katehētiskā mācību līdzekļa piemērs. Viena no šīm funkcijām, protams, bija ticības apliecināšana, kas noteikti ir arī Katehisma uzdevums.

Ar katehisma jeb apmācīšanas jēdzienu ir cieši saistīts doktrīnas jeb mācības jēdziens.⁵ Lutera doktrīnas definīcija atšķiras no mūsu izpratnes trijos veidos. Vispirms viņš ar saviem kolēģiem uzlūkoja doktrīnu kā mācību divās nozīmēs: ne tikai kā ticības (*belief*) saturu vai kopsavilkumu, ko var drukāt uz papīra vai noskaitīt skolotājam, bet arī kā ticības satura nodošanu tālāk citiem cilvēkiem. Doktrīna nekad nevar pastāvēt vienīgi tam cilvēkam, kurš to „ir ieguvis”. Kā norādījis Lutera draugs Filips Melanhtons, doktrīnai vienmēr jāatrodas procesā – mācīšanas vai

⁴Turpat, 108. lpp.

⁵Savos 1529. gada katehētiskajos sprediķos Lutera liek vienādības zīmi starp katehismu, doktrīnu un Svētajiem Rakstiem. D. Martin Luthers Werke (Weimar: Boehlau, 1883 -), 30., III: 94.-95. lpp.

satura tālākdošanas procesā tiem, kuriem tā ir jādzird. Tādējādi šajā procesā tā sniedz dzīvību ticīgajam. Kā teica Pīters Frenkels (*Peter Fraenkel*): doktrīna ir „deverbāls (no darbības vārda darināts) lietvārds”. Doktrīnai jāatrodas darbībā.⁶ Tā ir neiegrožots Dieva spēks. Lai grēcinieki sargās!

Otrkārt, Vitenbergas reformatoriem doktrīna nebija tikai vārdi, jo vārdi nepastāv tikai paši par sevi. Lutera ticēja, ka Dieva vārds pasaules iesākumā ir izveidojis esamību saskaņā ar Dieva teikto „lai top...” (1. Moz. 1). Kunga Vārds piepilda to, ko Dievs vēlas, un sasniedz mērķi, kura dēļ Viņš to ir izteicis (Jes. 55:11). Lutera ticēja, ka vārdi, ar kuriem tiek pasludināts Evaņģēlijs, ir pats Dieva spēks, kas darbojas, lai glābtu Viņa ļaudis (Rom. 1:16).

Treškārt, Lutera un Melanhtona uzlūkoja doktrīnu kā Svēto Rakstu saturu, kas atklāj, kāds ir Dievs un ko Viņš mūsu labā ir paveicis. Viņi nelietoja šo vārdu, lai apzīmētu no kopējās bibliskās mācības jeb doktrīnas atdalītas individuālas doktrīnas. To, ko mēs saucam par doktrīnām, viņi savās ticības apliecībās apzīmēja ar terminu „ticības artikuli”. Rakstot doktrinārus traktātus, viņi lietoja terminu „tēmas” (*loci* – burtiski tulkojot no latīņu valodas – „vietas”).

Šīm terminoloģijas atšķirībām nav būtiskas nozīmes, un šajā grāmatā mēs runāsim par biblisko mācību tās veselumā, kā arī par atsevišķām tās sastāvdaļām jeb mācībām. Tomēr ir svarīgi atzīmēt, ka nepastāv noteikts skaits biblisko mācību, tēmu vai artikulu. Doktrīnas tiek formulētas, vadoties pēc bibliskās mācības, tā, lai nodrošinātu pasaules vajadzības saprast, ko Dievs vēlas, lai mēs dzirdam.

Kad 1530. gadā Melanhtons sacerēja Augsburgas ticības apliecību, viņš nolēma, ka ir svarīgi pasaulei apliecināt ticību par divdesmit vienu doktrināri svarīgu jautājumu (un septiņiem ar tiem saistītiem praktiskiem jautājumiem), kādi tie ir formulēti pastāvošajā baznīcā. Citām sešpadsmitajā gadsimtā luterāņu sarakstītām ticības apliecībām artikulu un doktrīnu varēja būt vairāk vai mazāk, un tajās, lai izteiktu tās pašas idejas, tika lietota

⁶ Revelation and Tradition. Notes on Some Aspects of Doctrinal Continuity in the Theology of Philip Melancthon // *Studia Theologica* 13 (1959), 97.–133. lpp.

atšķirīga valoda – atkarībā no attiecīgā izaicinājuma ticībai vai arī no cilvēkiem, kuriem šīs ticības apliecības bija domātas. To pašu var teikt par visdažādāko luterāņu literatūru, ieskaitot daudzus Lutera sekotāju sacerētos Lutera Katehisma variantus. Bibliskā mācība (vienskaitlī) vienmēr paliek tā pati. Veidi, kādos mēs to sakārtojam un pārfrāzējam mācībās (daudzskaitlī), atbilstoši auditorijai dažkārt izmainās, mainoties izaicinājumam un to cilvēku vajadzībām, kurus mēs mācām.

Savu bibliskās mācības traktējumu mēs formulējam noteiktās robežās, kuras nosaka mūsu pasaules redzējums, iepriekšpieņēmumi, apsvērumi, kā arī mūsu dzīvē pielietoto priekšstatu sistēma. Lielākā daļa no mums neapzinās priekšstatu sistēmu, kuru izmantojot mēs darbojamies. Tieši neņemot vērā šos priekšstatus jeb iepriekšpieņēmumus, kuri veido mūsu domāšanas pamatus, mūsu mācība dažkārt aizkļūst tādos virzienos, kādus mēs tai nebūt nevēlētos ierādīt.

Piemēram, visi agrīnie luterāņi uzstāja, ka mēs esam izglābti vienīgi no Dieva žēlastības. Lai to uzsvērtu, daži pat rakstīja „VIENĪGI” ar lielajiem burtiem, bet tad turpināja runāt par to, ka cilvēka gribai ir jāpieņem Dieva žēlastība, pirms tā var iedarboties uz cilvēka dzīvi. Viņi pieļāva divas kļūdas. Pirmkārt, viņi nenoformulēja un nenošķīra divus pēc kārtas aplūkojamus jautājumus: Dieva žēlastību (kas saistīta ar Evaņģēliju) un cilvēka atbildību (kas saistīta ar Bauslību). Otrkārt, viņi nepamanīja, ka balsta savu mācību priekšstatu sistēmā, kas definē cilvēku kā atbildīgu pieaugušo, kurš piekrīt noteikumiem un ir gatavs slēgt vienošanos. Turpretī Lutera par ticīgo kļuvušo cilvēku uzlūkoja kā mazu bērnu jeb jaunpiedzimušo (Mt. 18:3). Tādējādi nebibliska priekšstatu sistēma izjauca un neļāva viņiem lietot bibliskos vārdus un izteicienus.

Otru piemēru mēs varētu aizņemties no luterāņu un kalvinistu disputa par Kristus miesas un asiņu patiesu klātbūtni Tā Kunga mielastā. Luterāņi pieņēma, ka Dievs var izraudzīties un arī izraugās noteiktus radītas pasaules kārtības elementus, lai īstenotu Viņa glābjošo gribu. Tie ir tādi elementi kā Jēzus no Nācaretes miesa, cilvēku valoda, kurā tiek nodots tālāk Evaņģēlijs, kā arī maize un

vīns, kuri mums sniedz Kristus miesu un asinis. Kalvinisti jau iepriekš bija pieņēmuši, ka galīgais nevar sevī ietvert bezgalīgo. Sešpadsmitā gadsimta teologi apzinājās šis iepriekšpieņēmumu atšķirības, bet dispuits bieži novirzījās no šiem pieņēmumiem. Strīds turpināja plosīties, jo luterāņu un kalvinistu iepriekšpieņēmumi ievirzīja viņu domāšanu divos pretējos līmeņos.

Mūsu apsvērumi un iepriekšpieņēmumi

Luters formulēja un mācīja biblisko mācību, vadoties no priekšstatu sistēmas, ko varam izteikt dažos teikumos. Lasot Katehismu, mēs ar tiem sastapsimies visdažādākajās vietās, lai arī pašā tekstā tie nebūs izteikti tik daudzos vārdos. Vispazīstamākais viņa priekšstatu sistēmas elements ir „pareiza Bauslības un Evaņģēlija nošķiršana”. Luters bija pārliecināts, ka Dievs vēršas pie divu veidu grēcīgiem cilvēkiem ar divām atšķirīgām un pretrunīgām vēstīm – Bauslību un Evaņģēliju. Pretruna nav jāmeklē Dieva teiktajā mums, bet gan mūsu grēka cauraustajās dzīvēs. Pirmā veida grēcinieks, kurš jūtas patvērumā bez Dieva un atšķirts no Viņa, var tikt uzrunāts ar Bauslību, kura nosoda. Otrā veida grēciniekam, kurš atzīst, ka dzīvi nav iespējams dzīvot bez Dieva, ir jādzird un jādzīvo no Evaņģēlija, kurš dod dzīvību. Tas atjauno Ēdenes dārza mieru, kuru ebreji sauca par *šalom*.

Ar Lutera nošķirumu starp Bauslību un Evaņģēliju ir cieši saistīta atšķirība starp diviem Dieva valdīšanas veidiem. Mūsu attiecībās ar Dievu Viņš vēršas pie mums ar Evaņģēliju, ar ko Viņš pauž Savu beznosacījumu mīlestību pret Savu izredzēto tautu. Mūsu attiecībās ar citām radībām – protams, ar cilvēkiem, bet arī ar dzīvniekiem, augiem un neorganiskām vielām – Viņš ir iekārtojies mūsu izturēšanos ar Bauslības palīdzību. Tādēļ ir svarīgi nošķirt jomu, kurā mēs pieņemam lēmumus – to dzīves jomu, kurā mēs tieši veidojam attiecības ar Dievu, – no jomas, kurā mēs Viņa vārdā veidojam attiecības ar citiem. Attiecībās ar Viņu mēs paliekam bērni; attiecībās ar citiem mēs īstenojam Viņa uzticētos pieaugušu cilvēku pienākumus.

Gan pareiza Bauslības un Evaņģēlija atšķiršana, gan nošķirums starp divu veidu valdīšanu Luteram ir balstīts viņa nošķirumā starp divu veidu taisnībām. Savā priekšvārdā 1535. gadā sarakstītajiem komentāriem par Vēstuli galatiešiem viņš nosauca šo nošķirumu par „mūsu teoloģiju”. Tas, kas cilvēku kā Dieva radību padara par „pareizu” vai „taisnīgu” attiecībās ar Dievu, atšķiras no tā, kas padara mūs par pareiziem vai taisnīgiem attiecībās ar Dieva radībām. Mūsu „vertikālajās” attiecībās mēs esam taisnīgi, jo Dievs tā saka – Viņš mūs par tādiem pasludina, darbojoties ar un caur Savu radošo un atjaunojošo Vārdu. Mūsu taisnīgums ir balstīts vienīgi Viņa labvēlībā pret mums šajās attiecībās. Viņa Evaņģēlijs rada mūsu taisnīgumu, sniedzot mums Jēzus Kristus taisnīgumu.

Attiecībās ar citām radībām mūsu dzīves „horizontālajā” dimensijā mēs esam taisnīgi mīlestībā pret savu tuvāko. Tas ir rīcības, nevis attieksmes taisnīgums; tas rodas, atbildot Dieva priekšrakstiem. Taisnīgā rīcība kristiešiem, bez šaubām, ir pamatota Viņa apsolījumā. Bet Lutera priekšstats par pilsonisko taisnīgumu mums atgādina, ka horizontālajās attiecībās vispirms tiek prasīta darbības veikšana. Evaņģēlijs pareizi motivē šāda veida taisnīgumu. Tomēr pat bez Evaņģēlija cilvēka prāts var savā ziņā atveidot Dieva ieceres cilvēka dzīvei. Tādā gadījumā taisnīgums nozīmē īstenot pieaugušo cilvēku pienākumus. Vertikālajā jomā taisnīgums ir rodams Dieva bērna stāvoklī, saņemot dievbērnības dāvanu caur ticību, kuru Dievs rada un mums dāvā.

Vēl cits Lutera priekšstatu sistēmas elements tiek saukts par viņa „krusta teoloģiju”⁷. Jau agrīnos dzīves gados Luters pretstatīja savu teoloģiju („krusts ir mūsu teoloģija”) pretinieku godības teoloģijai. Viņa priekšstats par teoloģijas līdzību krustam kļuva par kompasu, kas norāda uz visām četrām debess pusēm un ir derīgs ikvienai bibliskai apmācībai.

Vispirms viņš pretstatīja „apslēpto Dievu” un „atklāto Dievu”. Apslēptais Dievs atrodas mums neaizsniedzamās debesīs: mēs nevaram Viņu ne aizsniegt, ne redzēt, ne definēt. Viņš ir pieejams

⁷ Lielisku „krusta teoloģijas” pārskatu sk. Hermann Sasse, *We Confess Jesus Christ*, tulk. Norman Nagel (Saint Louis: Concordia, 1984), 36.–54. lpp.

tikai mūsu iztēlei, un tas nozīmē, ka Viņš ir pilnīgi nepieejams. Rezultātā, kad savā prātā mēģinām izveidot priekšstatu, kāds Dievs ir vai kādam Viņam ir jābūt, mēs darām to pašu, ko deviņpadsmitā gadsimta vācu filozofs Ludvigs Feuerbahs sauca par „Dieva radīšanu pēc mūsu pašu līdzības”. Mēs vēlamies redzēt godības pilnu Dievu un attiecīgi attēlojam Dievu Viņa godībā tādā veidā, kā mēs saprotam godību.

Turpretī Lutera mācība, ka mums nekad nevajadzētu prātot par to, kāds Dievs varētu būt ārpus Viņa paša atklāsmes Jēzū Kristū. Bet atklātais Dievs, par miesu tapušais Vārds, paradoksālā kārtā ir apslēpis Sevi tur, kur cilvēciskās godības meklētāji nekad neiedomātos meklēt – nabadzīgā seno laiku ebrejā, kā arī krusta vājumā un muļķīgumā (1. Kor. 1:18–2:4). Tādējādi otrā krusta teoloģijas mācība saka: Dievs ir pieejams tikai tiem, kas Viņu nemeklē ar racionālu pierādījumu vai intelektuālu vingrinājumu godību, bet gan vēršas pie Viņa vienkāršā, bērnišķā, paļāvīgā ticībā. Lutera bija universitātes profesors, viņš nevēršās pret prātu vai intelektuālām nodarbēm. Bet viņš kategoriski iebilda pret prāta nepareizu lietošanu, pret tā mēģinājumiem Dievu atveidot tā vietā, lai Viņu uzklausītu uzticībā un pakļāvībā.

Treškārt, Lutera krusta teoloģija pieņēma, ka Dieva spēks kļūst pilnīgs Viņa, kā arī mūsu nespēkā (2. Kor. 12:9). Viņa teoloģijas centrālais jautājums bija Jēzus nāve „mūsu un mūsu pestīšanas labā”. Lutera bija pārliecināts, ka vienīgi Dieva iemiesošanās un Sevis upurēšana var efektīvi novērst ļaunumu un piešķirt jēgu dzīvei ļaunā pasaulē.

Ceturtkārt, veids, kādā Dievs uzvar ļaunumu, ir kļuvis par veidu, kādā Viņa ļaudis uzvar ļaunumu: panesot citu cilvēku ļaunos darbus un pārestības, uzpurējoties un atsakoties no sevis, ciešot un kalpojot. Kā novērojis Dītrihs Bonhēfers, tas ir aicinājums nākt un mirt gan kā grēciniekam Dieva acīs, gan kā kalpam citu cilvēku priekšā.⁸ Šādi Bonhēfers ir uztvēris Lutera izpratni par dzīvi, kurā redzams krusta zīmogs. Mēs baudām priekšrocības nest viens otra krustu, pat ja krusts atnes mums bēdas un grūtības, kas cīnās pret mūsu prieku.

⁸The Cost of Discipleship (New York: Macmillan, 1961), 79. lpp.

Mēs tiekam mācīti, ticam, mācām, apliecinām un slavējam

Savās publiskajās ticības apliecībās, piemēram, *Konkordijas formulā* Lutera sekotāji bieži lietoja izteikumu: „Mēs ticam, mācām un apliecinām.”⁹ Lutera mācība, ka es varu ticēt tādēļ, ka kāds mani ir mācījis. Viņš uzskatīja, ka cilvēks nepastāv kā individuāla būtne; mēs visi esam radīti kopībai (1. Moz. 2:18) ar Dievu un ar citiem. Viņš pieņēma, ka Dievs darbojas caur Sava Vārda spēku un ka ticīgie iegūst jaunu dzīvi Kristū, kad citi ticīgie viņiem pasludina Evaņģēliju, kas tādā vai citā veidā ļauj piedzimt no jauna, kļūt par jaunu radību (Rom. 10:14–15). Tādēļ mana ticība vienmēr ir pamatota Svētā Gara darbībā, kurš lieto kādu cilvēku, lai pasludinātu man Vārdu.

Ticēšana vienmēr ir nesaraujami saistīta ar mācīšanu. Dieva ļaudis nespēj klusēt tieši tādēļ, ka viņi ir Dieva bērni, šķembas no senā akmens, kas atdarina un atstaro sava Debesu Tēva tēlu, kā jau tas bērniem pienākas. Apmācītie paši māca.

Un šī mācība ir ticības apliecināšana (Rom. 10:6–10). Sešpadsmitā gadsimta luterāņiem ar „ticības apliecības” apliecināšanas nozīmi bija vēl viens deverbāls lietvārds. Tādējādi „apliecinošs luterānis” nav cilvēks, kurš vienkārši cieši pieķeris *Vienprātības grāmatas* konfesionālajiem dokumentiem. Būt par „apliecinošu luterāni” nozīmē vadīties un rīkoties saskaņā ar šiem dokumentiem. Tas nozīmē stāvēt tirgus laukumā vai kongresa zālē (kā to darīja ticības apliecības apliecinātāji Augsburgā¹⁰) un pasludināt, ka tas, kam mēs ticam un ko mācām saviem bērniem, ir tiešām jādzird visiem šajā Dieva pasaulē.

Apliecināšana kā puķe uzplaukstot pārtop slavēšanā. Ar apliecināšanu mēs slavējam Dievu, kura darbus mūsu labā mēs svinam, paši piedaloties apliecināšanā. Mums jāatceras, ka Dieva slavēšana gan dzīvē, gan liturģijā arī ir nesaraujami saistīta ar Katehismu, ar apmācīšanu un mācību. Katehisma mācīšanai

⁹Piemēram, *Konkordijas formula, Vienprātības grāmata*, Augsburgas institūts, 2001, 466. lpp.; Sk. Zases komentārus *We Confess Jesus Christ*, 9.–35. lpp.

¹⁰Runa ir par Augsburgas reihstāgu 1530. gadā, kurā luterāņi publiski nolasīja un apliecināja *Augsburgas ticības apliecību*.

ir jāapvieno mācības ar Kunga teikšanu. Mirstot un atkal ceļoties augšām, Dieva bērni nemaz nespēj nedziedāt jaunu dziesmu. Svētais Gars ir uzrakstījis viņu dzīves melodijai jaunu partitūru, atgriežot viņus pie Ēdenes dārza harmonijas. Viņu dzīves skan, viņu acis dzied. Viņu mutes aiznes Dieva melodiju līdz katram cilvēku dzīves nostūrim.

Baznīca vienmēr ir mācījusi

Dieva vārds ir Viņa radišanas un atjaunošanas instruments. Tādēļ baznīca ir vienmēr apmācījusi savus ļaudis un piedāvājusi savu mācību arī tiem, kas ir ārpus šīs kopienas. Agrīnā baznīca lietoja divus apmācības veidus: doktrināro un morālo. Lai nodotu tālāk savu mācību, baznīcas ļaudis bieži lietoja jautājumu un atbilžu formātu. Tādējādi viņi norādīja, ka kristiešu apgūtais mācību priekšmets ir domāts ticības apliecināšanai – sarunām gan ar ticīgiem, gan neticīgiem cilvēkiem. Lai arī agrīnās baznīcas morālie un doktrinārie katehismi bieži bija nošķirti, tie tika lietoti kā savstarpēji papildinoši.¹¹ Jo katehisms nav filozofija; tas ir kristīgās dzīves būtība.

Lutera laikā baznīca jau bija izveidojusi desmitiem katehētisku palīglīdzekļu. To vidū bija dievbijīgas formulas labas dzīves nodrošināšanai, paraugjautājumi un atbildes, kā arī pavēļu un aizliegumu saraksti. Jauni un veci tika mudināti apgūt zināšanas par septiņiem nāves grēkiem vai septiņām Svētā Gara dāvanām, sešiem laicīgās un sešiem garīgās žēlsirdības darbiem utt. Bet viduslaiku baznīcas katehismu kodols sastāvēja no četrām daļām: ticības apliecības, Tēvreizes, desmit baušļiem un „Esi sveicināta, Marija”.

¹¹ William C. Weinrich, *Early Christian Catechetics: A Historical and Theological Construction*, un N.S. Tjernagel, *Forerunners of the Catechism: A View of Catechetical Instruction at the Dawn of the Reformation*, in Scaer and Preus, *Luther's Catechisms*, 64.–75. lpp. un 47.–54. lpp.; Johannes Meyer *Historischer Kommentar zu Luthers Kleinem Katechismus* (Guetersloh: Bertelsmann, 1929), 1.–90. lpp.; Christoph Weismann, *Eine kleine Biblia, Die Katechismen von Luther und Brenz* (Stuttgart: Calwer Verlag, 1985), 13.–18. lpp.

Vēlino viduslaiku baznīcai šis katehētiskais kodols pildīja vairākas funkcijas. Tas bija kristīgās apmācības pamats. Tas bija īpaša sprediķošanas veida priekšmets. Tas kalpoja kā līdzeklis zināšanu novērtēšanai draudžu mācītājiem vai citiem kalpotājiem, kas veica noteiktas funkcijas draudzē. Piecpadsmitā gadsimta beigās tā bija būtiska baznīcas dzīves sastāvdaļa.

Dr. Mārtiņa Lutera *Katehisma* zelta dārgakmens

Gandrīz tajā pašā laikā, kad Luters atskārta, ka viņš vada nozīmīgu kustību sava laika baznīcas atjaunošanai, viņš arī saprata, ka baznīcai ir jāuzlabo tās laju (un arī garīdznieku, bet tas jau ir pavisam cits jautājums) apmācība. Lutera bija atkārtoti sprediķojis par Katehismu vai tā daļām 16. gadsimta otrā gadu desmita beigās un trešā gadu desmita sākumā. Šajā sludināšanā Luteram pievienojās viņa Vitenbergas kolēģi. 1517. un 1518. gadā Lutera jau apjauta, kāda būs pieeja, kuru viņš izvēlēsies, sagatavojot *Mazo un Lielo katehismu* 1529. gadā. Viņš publicēja sprediķus par desmit baušļiem populārā valodā: lajiem – vācu valodā, kā arī garīdzniekiem domāto variantu latīņu valodā. Viņa mācītājs Johans Bugenhāgens (*Johannes Bugenhagen*) sprediķiem par Katehismu 1525. gadā bija pievienojis nodaļu par sakramentiem.¹² Kad Lutera arvien vairāk sāka apzināties drukāšanas kā baznīcas reformācijas palīgīdzekļa nozīmīgumu un to arī lietoja, viņš arvien vairāk domāja par katehētiskas rokasgrāmatas radīšanu, kuru varētu lietot laji un viņu mācītāji.

Savas domas tautai un mācītājiem viņš izteica ar traktātiem, kuri bija veltīti dažādiem jautājumiem. Lutera atzina, ka vispirms viņiem ir vajadzīgs labs Svēto Rakstu tulkojums viņiem saprotamā valodā. Tādēļ Lutera no 1521. līdz 1522. gadam iztulkoja Jauno Derību vācu valodā. Viņš zināja, ka grēksūdzē un reformās izšķiroša nozīme ir labai sprediķošanai, tādēļ viņš sagatavoja „postillas” – sprediķu grāmatas, kuras varēja izmantot par paraugu evaņģēliskai sludināšanai. Lai sniegtu saviem sekotājiem bib-

¹² Sk. O. Albrehta ievadu *Catechism*, D. Martin Luthers Werke (Weimar: Boehlau, 1883–), 30., I: 426.–498. lpp.

liski pamatotu publiskās dievkalpošanas paraugu, viņš izveidoja liturģijas un dziesmas. Šādi nodarbināts, viņš nespēja atrast laiku, lai pievērstos kristīgai izglītībai draudzes līmenī. Turklāt Lutera kolēģiem Johannesam Agrikolam, Justam Jonasam un Filipam Melanhtonam neizdevās īstenot viņa pamudinājumu sagatavot pienācīgu rokasgrāmatu bērnu apmācībai.

Vēlāk, 1527. gadā, paklausot Lutera kūrfirsta Saksijas Johana pavēlei, Luters un Melanhtons apmeklēja draudzes Saksijas laukos Vitenbergas apkaimē, dodoties savas zemes draudžu vizitācijas braucienā. Kā Luters ziņoja *Mazā katehisma* priekšvārdā (*Mazais katehisms, Vienprātības grāmata*, 337. lpp.), ciema iedzīvotāju garīgais stāvoklis viņu bija satricis. Viņš atklāja, ka vienkāršajiem cilvēkiem, it īpaši lauku apvidos, nebija zināmi pat kristīgās mācības pamati. Viņš secināja, ka iemesls tam ir fakts, ka daudzi mācītāji ir neizglītoti. Luters nosodīja kristiešu brīvības ļaunprātīgu izmantošanu, ar ko viņš saskārās pie šiem „nesaprātīgajiem lopiem”, kuri it kā bija kristieši, bet pat nezināja dekalogu, ticības apliecību un Tēvreizi.

Tādējādi 1528. gadā Luters pats ķērās pie uzdevuma sacerēt evaņģēliskās nostādnes apmācībai un sāka darbu pie savas rokasgrāmatas (jeb *Enhiridiona*, kā tas sākotnēji tika saukts, izmantojot grieķu vārdu), sprediķojot trīs katehētisku sprediķu ciklus 1528. gada maijā, septembrī un decembrī. Tad, iespējams, ar kāda studenta palīdzību, kurš bija rūpīgi pierakstījis šos sprediķus, Luters sacerēja savu kristīgās izglītības programmu, kuru viņa students Johanness Tetelbahs nosauca par „zelta dārgakmeni”.

Tas parādījās trijās atšķirīgās formās: pirmkārt, tā bija mā-jastāfele, kur Lutera skaidrojumi par kristīgās ticības pamatiem tika nodrukāti tā, lai tos varētu piekarināt pie sienas un aplūkot ģimenes lokā; otrkārt, tas pats teksts bija nodrukāts grāmatas formātā. Tas bija domāts ģimenes galvām, mācot ticības pamatus saviem bērniem un kalpiem savās mājās (*Mazais katehisms*); treškārt, skolotāju rokasgrāmata mācītājiem un ģimenes galvām, lai palīdzētu viņiem sniegt katehētisko apmācību saviem ļaudīm (*Lielais katehisms*).¹³ Studentiem viņš lietoja tradicionālo jautāju-

¹³Sk. Kolb, in Scaer and Preus, *Luther's Catechism*, un Weismann, 19.–44. lpp.

mu un atbilžu formātu, bet skolotājiem domātais vairāk līdzinājās izskaidrojoša sprediķa stilam.

Lielākajā daļā gadījumu Luters turpināja viduslaikiem raksturīgo pieeju un izteiksmes veidu (piemēram, attiecībā uz baušļu uzskaitījumu). Līdz aptuveni 1450. gadam lielākajā daļā viduslaiku katehētisko grāmatu pirmās trīs daļas sākās ar ticības apliecību, pēc tam bija Tēvreize un dekalogs. Vēlāk Tēvreize tika novietota pirms ticības apliecības un desmit baušļiem. Luters šo kārtību mainīja, iespējams, divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, viņš uzskatīja, ka bibliskā mācība var tikt apkopota pirmajā bauslī, tādēļ tas kalpoja par loģisku sākuma punktu.¹⁴

Otrkārt, Dievam sastopoties ar grēcinieku, pirms Evaņģēlija (ticības apliecība) nāk Bauslība (desmit baušļi). Lai gan savā 1526. gada „Vācu mesā”, apspriežot kristiešu apmācību, Luters vēl aizvien lietoja veco kārtību, tomēr jau 1520. gadā viņš bija sapratis dabisko pāreju no desmit baušļiem uz ticības apliecību un tad – uz Tēvreizi. Tajā pašā gadā sarakstītajā katehētiskajā rokasgrāmatā viņš apkopoja pirmās trīs viduslaiku katehisma daļas, norādot, ka, lai iegūtu pestīšanu, cilvēkam ir jāzina trīs lietas: 1) kas mums jādara un ko mums nevajadzētu darīt; 2) kā saredzēt savu nespēju pašiem dzīvot labu dzīvi un saprast, kur meklēt spēku šādai dzīvei; 3) kā šo spēku meklēt. Desmit baušļi nosaka mūsu slimības diagnozi. Ticības apliecība pasaka, kur ir zāles, kuras mūs izārstēs. Tēvreize pauž ticību, kura pieņem ticības apliecībā pasludināto ārstēšanu.

Savā *Katehismā* Luters neiekļāva viduslaiku katehisma ceturto daļu „Esi sveicināta, Marija”. Viņš godāja Dievmāti – šādu apzīmējumu jau agrīnā baznīca bija devusi Svētajai Jaunavai, bet viņš vērsās pret aplamu viņas godināšanu, kāda bija sastopama vēlīnajā viduslaiku baznīcā.

Luters *Katehismu* arī paplašināja. Sekojot Bugenhāgenam, viņš pievienoja sadaļu, kurā aplūkoti sakramenti, kā arī sadaļu par ģi-

¹⁴ Personal Prayer Book // Luther's Works, 43: 13.–14. lpp. Sk. Robert C. Schultz, The Theological Significance of the Order of the Chief Parts in Luther's Catechism, in Teaching the Faith, izd. Carl Volz (River Forest: Lutheran Education Association, 1967), 45.–56. lpp.

menes dievkalpošanu un pienākumu sarakstu, ko var izmantot par ceļvedi kristieša dzīvē visās Dieva iekārtotajās cilvēka dzīves jomās.

Pēc trīsdesmit gadiem viens no Lutera studentiem, Johans Matesiuss (*Johann Mathesius*), ziņoja, ka ir pārdoti simts tūkstoši *Mazā Katehisma* eksemplāru. Tas bija fenomenāls grāmatas pārdošanas apjoms sešpadsmitajam gadsimtam,¹⁵ ņemot vērā, ka tas nebija vienīgais šajā gadsimtā lietotais luterāņu Katehisms.

Tajā laikā šī nelielā grāmata pildīja vairākas svarīgas lomas lielākajā daļā Eiropas baznīcu un ticīgo dzīvēs. Tā bija ceļvedis kristiešu apmācībai mājās, kā arī pamats reliģiskajai mācībai skolās. Topošajām līgavām un līgavaiņiem bija jāparāda, ka viņi zina Katehismu no galvas, jo bija skaidrs, ka, to nezinot, viņi nespēs veikt vienu no svarīgākajām precētu ļaužu funkcijām – dievbijīgi rūpēties vienam par otru un vēl jo vairāk – par saviem bērniem. Arī topošajiem skolotājiem nācās parādīt izsmelošu Katehisma, kā arī tā mācīšanas pārzināšanu, jo tas bija viens no svarīgākajiem skolotāju uzdevumiem. Katehisms joprojām sniedza izejmateriālu sprediķošanai, kā arī palīdzēja izkopt liturģijas izpratni. Tas kalpoja par konfesionālu normu un definīciju tam, ko nozīmē būt par luterāni – par bibliskās vēsts konspektu luterāņu izpratnē, kā arī par tāda dzīvesveida kopsavilkumu, kuru, viņuprāt, Dievs bija vēlējis visiem cilvēkiem ar prieku īstenot kā Dieva bērniem.

Tomēr pēc mūsdienu reformācijas pētnieka Džeralda Štrausa (*Gerald Strauss*) domām Lutera pūliņi tautas apmācībā plašākā mērogā bija nesekmīgi. Štrausa veiktie plašie pētījumi par tā laika draudžu vizitāciju arhīvu materiāliem un sprediķiem lika viņam secināt, ka Lutera Katehismi septiņpadsmitā gadsimta pirmajā pusē nemaz nebija tik ļoti iespaidojuši vācu luterāņus. Šajos dokumentos viņš atrada sūdzības par tādiem pašiem grēkiem un netikumiem, kādi bija satraukuši garīdzniekus vēl pirms refor-

¹⁵ Kolb, in Scaer and Preus, *Luther's Catechisms*, 18. lpp. Par citiem tā laika luterāņu katehismiem skatīt Weismann, 45.–47. lpp. (on Brenz) and M. Rue, *Dr. Martin Luther's Small Catechism* (Chicago: Wartburg, 1929), 15. lpp.

mācījas. Tādēļ viņš secināja, ka luterāņu katehētiskajai apmācībai nebija izdevies pārveidot vācu tautas dievbijību.¹⁶

Štrausa pētījumam sekoja iebildumi no vairākām pusēm. Citi sešpadsmitā gadsimta vēsturnieki bija atraduši liecības, ka luterāņu draudžu dievbijības tradīcijas mainījās Lutera Katehisma norādītajā virzienā. Turklāt ir saprotams, ka Štrausa izmantotie liecību piemēri uzsvēra negācijas; mācītāji – it īpaši luterāņu mācītāji – par savu pienākumu uzskatīja grēka nosodīšanu, kā arī draudžu vizitori meklēja draudzes piemeklējušās problēmas un nepamanīja labo. Lutera arī necerēja izmainīt visu sabiedrību. Viņa izpratne par baznīcu lika viņam domāt, ka šīs pasaules ļaužu vidū uzticamie Dieva ļaudis vienmēr būs mazākumā.¹⁷

Nemot vērā pieejamās vēsturiskās liecības, daudz atbilstošāk būtu secināt, ka Lutera *Mazais katehisms* izmainīja veidu, kādā viņa sekotāji uztvēra pasauli, savu dzīvi un savu Dievu.

Laju Bībele

Cilvēka dzīve aizsākās ar radošo procesu, kurā Dievs radīja visu esošo ar Savu vārdu (1. Moz. 1). Patiesi cilvēcīga dzīve ir iespējama vienīgi tad, kad tā balstās Kunga vārdā.

Autoritatīvā formā Dieva vārds mūs šodien aizsniedz Svētajos Rakstos. Lutera uzskatīja, ka Evaņģēlijam ir jābūt „dzīvam”, t. i., izteiktam vārdos, kurus varam piemērot citu cilvēku dzīvēm, bet ticīgo runāto vārdu viņš piesaistīja inspirētajam Dieva vārdam, Svētajiem Rakstiem.

Viņš arī atzina, ka Svētos Rakstus nevar apgūt vai uzņemt visus uzreiz. Viņš juta, ka Svētie Raksti var līdzināties zilonim, kuru mēģina aprakstīt ducis dažādu cilvēku ar aizsietām acīm. Ikvienam no mums nav grūti nodalīt vienu vai otru Svēto Rakstu daļu

¹⁶ Luther's House of Learning, Indoctrination of the Young in the German Reformation (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1978).

¹⁷ Sk. James Kittelson, Successes and Failures in the German Reformation: The Report from Strasbourg. Archiv für Reformationsgeschichte 73 (1982), 153.–175. lpp. un Scott H. Hendrix Luther's Impact on the Sixteenth Century // The Sixteenth Century Journal, XVI (1985), 3.–14. lpp.

un šo iemiļoto vietu (kas saskan ar mūsu pašu gudrību) padarīt par asti, aiz kuras tiek vazāts viss suns.

Tāpat kā vecāki nedotu mazam bērnam veselu galonu¹⁸ piena ar vārdiem „dzer, cik sirds vēlas”, tā arī viņi nevar cerēt, ka bērni būs gatavi vienā paņēmienā uzņemt visu Bībeli no vāka līdz vākam. No šī piena galona viņi vispirms ieļej vienu glāzi. Tāpat viņi ņem Dieva vārda tiro pienu un ieļej to Katehisma traukā. Tieši tas ir veids, kādā bērniem ir jāsaņem Dieva vārds. Un bieži šādā veidā Vārds ir jāsaņem arī vecākiem un citiem pieaugušajiem.

Katehisma uzdevums ir būt par trauku, ar kuru mums tiek nodotas Bībeles fundamentālās idejas un mācības. Patiesībā gandrīz ceturtdaļa no Lutera *Mazā katehisma* sastāv no Bībeles citātiem, trešdaļu veido tieši Rakstu vietu skaidrojumi. Pārējais teksts ir veltīts Bībeles vēstījuma piemērošanai mūsu dzīvēm.¹⁹

Pretēji dažu mūsdienu pētnieku teiktajam, Luters neuzskatīja, ka katrs kristietis var brīvi skaidrot Svētos Rakstus, kā vien mācēdams. Viņaprāt par Svēto Rakstu Kungu ir jāpaliek Kristum. Katrs kristietis drīkst skaidrot Rakstus tā, kā Dievs ir paredzējis, lai tie tiktu saprasti, un nekāda pasaulīga vara nedrīkst mūs novērst no patiesās Rakstu nozīmes. Tas nenozīmē, ka mēs esam brīvi skaidrot Dieva vārdu tā, kā mēs vēlētos, lai tas tiktu skaidrots. Kā teicis divdesmitā gadsimta katehētiskais pētnieks Herberts Girgensons (*Herbert Girgensohn*), ticības definēšana nav indivīda pārziņā. To Dievs ir izdarījis Svētajos Rakstos, un baznīcai, Saviem ļaudīm, Viņš ir uzticējis uzdevumu šo ticību mācīt. Indivīdam joprojām ir jātic, bet ticība mums ir nodota ar baznīcas palīdzību Svētā Gara vadībā.²⁰

Kad Svētais Gars darbojas, lai nestu mums Dieva vārdu caur Kristus miesu, caur citiem ticīgajiem, tad viens no Dieva lietotajiem instrumentiem ir inspirētā Vārda kopsavilkums, ko mēs atrodam Katehismā. Katehisms pieder visai baznīcai, un Lutera

¹⁸ 3,785 l.

¹⁹ James W. Voelz, *Luther's Use of Scripture in the Small Catechism*, in Scaer and Preus *Luther's Catechisms*, 55. lpp.

²⁰ *Teaching Luther's Catechism*, tulk. John W. Doberstein (Philadelphia: Muhlenberg, 1959), 1: 1. lpp.

Mazais katehisms ir teicams līdzeklis, lai mācītu un apliecinātu to, ko ticīgie visā pasaulē, ejot cauri baznīcas vēstures gadsimtiem, ir atzinuši par bibliskās vēsts kodolu.

Luters rakstīja, ka saprast desmit baušļus patiesībā nozīmē saprast visus Svētos Rakstus (*Lielais Katehisms, Vienprātības grāmata*, 360. lpp.²¹). Kādā no saviem 1528. gada katehētiskajiem sprediķiem viņš paplašināja Rakstu kopsavilkumu, tajā iekļaujot arī ticības apliecību. Pretēji desmit baušļiem, kas māca mums par mūsu, nevis Dieva darbiem, ticības apliecībā apkopota kristīgā ticība Dievam trijās personās.²²

Saprast visus Svētos Rakstus to kopumā Luteram nozīmēja spēt tos lietot ikdienas dzīvē, pašam dzīvojot kā Dieva bērnam un apliecinot savu ticību citu priekšā. Pat ja kāds cilvēks pilnīgi pārzinātu Katehismu (kas pēc Lutera domām nemaz nav iespējams), tādām cilvēkam joprojām būtu derīgi un auglīgi apcerēt un pārrunāt to katru dienu. Jo Svētais Gars lieto šādu apceri un sarunas, lai sniegtu mums labāku izpratni un lielāku dedzību tikties pēc kristīgas dzīves (*LK*, 359. lpp.). Pašos pamatos tas nozīmē dzīvot tādu dzīvi, kurā ir nošķirta Bauslība no Evaņģēlija, kā arī praktizēt dzīvi, kurā tie abi tiek uzklauti.

Kā Svēto Rakstu kopsavilkums Katehisms pilda tādas pašas funkcijas, kādas ir Svētajiem Rakstiem. Pāvils tās ir apkopojis otrajā vēstulē Timotejam 3:15–16. Katehisms pirmkārt un galvenokārt sniedz mums gudrību, ar kuras palīdzību mēs atzīstam un saņemam mūsu glābšanu caur ticību Jēzum Kristum. Tas mūs māca un norāj; tas mūs labo un vingrina taisnīgumā. Katehisms tāpat kā Svētie Raksti panāk to, ka Dieva ļaudis var atkal tikt atjaunoti savā cilvēcībā un to praktizēt. Tas nozīmē, ka viņi ir pilnībā sagatavoti visiem labajiem darbiem, uz kuriem Dievs viņus aicina. Šis nošķīrums ir izšķiroši svarīgs: cilvēcības praktizēšana izriet no mūsu mācības nolūka un mērķa – radīt mūsos uzticību Dievam, paļāvību Viņa spēkam un pārliecību par Viņa piedošanu. Šāda ticība nes mieru. Šāda uzticība atjauno harmonijas un

²¹ Turpmāk LK.

²² Dr. Martin Luther's Werke, 30, I: 94. lpp.

līdzsvara (jeb taisnīguma) sajūtu. Tikai no tās var izrietēt labie darbi.

Mērķis, apmācot cilvēkus ar Katehismu, ir pilnveidot viņu ticību un dzīvi, atklāt viņiem Dieva vārda būtību tā, lai šis vārds ietekmētu viņu dzīvi. Katehisms mums palīdz vērsties pie Dieva lūgšanā, pārdomāt Viņa labestību pret mums un noskaidrot, kāda ir Viņa griba mūsu dzīvē. Šis Katehisma funkcijas Lutera paplašināja ar vairākiem komentāriem.

Pirmkārt, viņš norādīja, ka Katehisms mums palīdz cīņā pret velnu, pasauli un mūsu miesu. Tie ir ienaidnieki, kas cenšas mūs novērst no cilvēcības, novēršot no Dieva. Mācīt ticību nozīmē iesaistīties grūtajā cīņā ar ļaunumu visās tā izpausmēs un formās. Šī paša iemesla dēļ Lutera apcerēja Katehismu katru dienu un atklāja, ka tas ir visiedarbīgākais līdzeklis viņa cīņā pret sātanu, pasauli un grēcīgo miesu. Pievēršot uzmanību Dieva pavēlēm un vārdiem – tos izrunājot, dziedot, apcerot –, mēs slavējam Dievu pār visām lietām un tādējādi velns saņem visspēcīgāko triecienu. Katehisma apceršana Luteram bija paties svētais ūdens. Tā ir zīme, kas liek bēgt pat velnam (*LK*, 359. lpp.). Katehisms atgādina par mūsu grēcīgumu, par Dieva labestību pret mums, kas izpaužas Viņa piedodošajā un atjaunojošajā milestībā, kā arī tajā veidā, kādu Viņš mums ir sagatavojis, lai mēs nāktu Viņa priekšā lūgšanā un kalpotu Viņam mūsu aicinājumos un uzdevumos.

Vēl cita Katehisma funkcija ir palīdzēt īstenot vienu no visvarīgākajiem šādiem aicinājumiem jeb uzdevumiem. Katehisms palīdz mums pārveidot citu cilvēku dzīves, pielietojot viņu dzīvēs Bauslību un Evaņģēliju. Katehisms īpaši palīdz vecākiem, mācītājiem un skolotājiem, veicot Dieva doto uzdevumu mācīt citus cilvēkus (īpaši bērnus), kurus Dievs viņiem ir uzticējis (5. Moz. 6:7; Ef. 6:4).

Pieprasot bērnu izglītošanu, Lutera runāja par valdniekiem un vecākiem: visi tie, kuriem Dievs ir uzticējis atbildību par jauniešu pārraudzīšanu un izglītību, būs vainojami pie lāstu nesoša grēka, ja šis darbs nebūs veikts. Šī uzdevuma neizpildīšana grauj gan Dieva valstību, gan arī cilvēku sabiedrību. Tie, kas nav nodrošinājuši nepieciešamo izglītību, saskaņā ar Lutera rakstīto, ir „ļau-

nākie Dieva un cilvēku ienaidnieki” (*Mazais katehisms, Vienprātības grāmata*, 339. lpp.). Priekšvārdā *Lielajam katehismam* Luters paziņoja, ka katras ģimenes vai saimes galvas pienākums ir pārbaudīt savus bērnus un kalpus vismaz reizi nedēļā, lai noskaidrotu, vai viņi ir iemācījušies šajā nedēļā uzdoto *Mazā katehisma* daļu (*LK*, 361. lpp.). Ja viņi to nezināja, tad vecākiem bija centīgi jāturpina viņus mācīt.

Pēc dažām rindiņām Luters šo domu atkārtoja, uzstājot, ka bērniem ir jāieaudzina paradums ik dienas noskaitīt kādu Katehisma daļu. Šādai skaļai atkārtšanai būtu jānotiek no rīta, brokastu laikā, kā arī vakarā pirms gulētiešanas. Luters tik nopietni pievērsās šai lietai, ka pat mudināja vecākus nedot bērniem ēdienu un dzērienu, kamēr attiecīgie panti nebūs pareizi noskaitīti. Viņš arī ierosināja atlaist kalpus, ja tie atteiktos mācīties Katehismu (*LK*, 361. lpp.).

Pat īsumā aplūkojot *Mazo katehismu*, kļūst skaidrs, ka šis ierosinājums nebija tikai Lutera dievbijības izpausme. Viņš bija iecerējis, ka vecāki *Mazo katehismu* patiešām lietos. Katehisma īso kristīgās mācības kopsavilkumu varēja mācīt pat tie vecāki, kuri neprata lasīt: viņi to spēja atkārtot pēc atmiņas, ja bija to mācījušies bērnībā un turpinājuši skaitīt dievkalpojamos.

Piemēram, katra no sešām galvenajām kristīgās mācības sadaļām pirmajā *Mazā katehisma* daļā sākas šādi: „Desmit baušļi, kā namatēvam tie savai saimei vienkāršā veidā jā māca.” Otrajā daļā ir līdzīgi norādījumi, piemēram: „Kā namatēvam jā māca savai saimei rīta un vakara lūgšanas.” „Jā māca” – tas nozīmē pavēli. Tā norāda uz pienākumu, uzdevumu un rīkojumu. Dieva pavēli vecākiem mācīt saviem bērniem Dieva vārdu Luters uztvēra nopietni. Viņš uzskatīja, ka Dievs ir iecerējis, lai cilvēka dzīve sāktos ģimenē un būtu balstīta ģimenes funkciju un pienākumu īstenošanā, kuru vidū ir arī Katehisms. Tas nozīmē, ka ģimenes locekļiem ir vienam otrs jā māca Dieva vārda mācībā. Bet šo pienākumu līdz daļa arī visa kristiešu kopiena; visa baznīca daudzos veidos palīdz vecākiem un ģimenes locekļiem šajā apmācības procesā.

Dieva bērnu mācīšana

Nav daudz pienākumu, kurus Dievs būtu devis baznīcai un mums kā individuāliem ticīgajiem, kas savā nozīmīgumā būtu svarīgāki par pienākumu mācīt vienam otru. Veicot šo uzdevumu, nākas saskarties ar daudzām problēmām: kā jau lielākā daļa pienākumu, tas nes gan vilšanās brīžus, gan lielu prieku un sajūsmu.

Viens no vilšanās iemesliem tajā, ko mēs saucam par „Katehismu”, rodas no uzdevuma pārveidošanas, īpaši attiecībā uz tā veikšanas ilgumu. Mēs uzlūkojam Katehismu kā noteiktu vārdu krājumu, kas mums ir jāiemāca saviem bērniem divu vai trīs gadu ilgā kursā, kas sastāv no vienu vai divas reizes nedēļā noturētām tikšanās reizēm vai arī no divpadsmit īsām vakara sanāksmēm pieaugušajiem. Luters nebija tik naivs. Katehisma mācīšanos viņš uzskatīja par aktivitāti, kas ilgst mūža garumā. Lai arī Luteram bija doktora grāds teoloģijā un divdesmit gadu pieredze Dieva vārda mācīšanā universitātes līmenī, viņš joprojām apliecināja, ka Katehisma lietojumā viņam joprojām ir jālīdzinās bērnam. Vismaz katru rītu un arī citos iespējamajos laikos viņš vārdu pa vārdam atkārtoja Tēvreizi, desmit baušļus, ticības apliecību un dažus psalmus. Luters apliecināja, ka, lai arī viņš to dara katru dienu, viņš nepārvalda Katehismu. Viņš aizvien palika kā bērns un Katehisma skolnieks, kas priecājas, ka var būt parasts Dieva vārda klausītājs (*LK, 358. lpp.*).

Pienācīgi pavadīts laiks ar jauniešiem pusaudžu vecumā nepārprotami ir tā vērts, pat ja divpadsmit un trīspadsmit gadus veci pusaudži ar savu neizmērojamo enerģiju padara skolotāju vai traku un šķietami neko nepatur prātā. Tas ir labi pavadīts laiks ne tādēļ, ka mēs iemācītu viņiem visu, kas jāzina, bet tāpēc, ka no Katehisma viņi uzsūc bibliiskās ticības pamatus un principus un izkopj spēju uztvert visu dzīvi no Dieva perspektīvas. Apmācot jaunus un vecus Katehisma mācībā, mēs gribam ne tikai ieaudzināt kādu doktrīnu un ideju kopumu, bet gan vēlamies, lai viņi apgūtu noteiktu dzīvesveidu.

Luters mācījās Katehismu visu dzīvi. Tas pats būs jādara arī mūsu klausītājiem. Mūsdienās teiktu, ka šāda mācīšanās tiek atvieglota. Saskaņā ar šī vārda (*facilitate*) latīņu izcelsmi, tas nozīmē „padarīt vieglāku”. Bet to, ko patiešām ir vērts mācīties, nevar iemācīties viegli. Mācības nobriest līdz krīzei, kad mācīšanas procesā mācība tiek savienota ar dzīvi. Mums ir jāmacās Kunga mācība, bet Viņam ir jāatvieglo pats mācīšanās process, ko Viņš arī dara tajos krīzes brīžos, kad citi dievi vairs nedarbojas un klātesošs ir tikai Viņš – kad cauri tumsai atskan vienīgi Viņa Vārds ar savu aicinājumu un mierinājumu.

Mūsu katehētiskā apmācība var sniegt zināšanas un veidot noteiktu izpratnes līmeni. Mēs varam padziļināt savu sapratni, analizējot izdomātas krīzes, piemēram, izspēlējot dažādas lomas. Bet Katehismu nevar īsti iemācīties, kamēr nav saņemti dzīves trieciņi, un dažiem studentiem mūsu apmācība vēl ilgu laiku nenesīs augļus.

Un tomēr Luters ir atstājis dažus ieteikumus, kurus mēs varētu ņemt vērā, pārdomājot mūsu apmācības procesu. Daļēji analfabētiskā sabiedrībā viņš mudināja iemācīties no galvas tikai vienu tekstu tā, lai bērniem nejauktu prātu atšķirīga vārdu kārtība. Mūsu medijiem pilnā pasaule ir atmetusi mācīšanos no galvas; mums šķiet, ka nav vērts iegauvēt informāciju, kuru kaut kur varam atrast. Tomēr mēs bieži nonākam situācijās, kurās nevaram sameklēt to, kas mums ir nepieciešams vai ko vēlamies pateikt. Tādēļ, lai arī mūsu kultūra lielākoties ir atmetusi mācīšanos no galvas, Katehisma iegauvēšana ir vērtīgs vingrinājums.

Otrkārt, Luters teica, ka iemācītais teksts ir arī jāizskaidro. Šajā ziņā nav paredzēta noteikta hronoloģiska kārtība. Saskaņā ar mūsdienu izpratni, cilvēkiem ir jāsaprot tas, ko viņi macās, turklāt tādā līmenī, lai tas atbilstu patiesībai. Toties iegauvēšana var būt palīglīdzeklis, lai izkoptu sapratni, tāpat kā sapratne jau citā veidā var palīdzēt iegauvēšanai.

Turklāt Luters uzstāja, lai nedomājam, ka pirmās Katehisma rokasgrāmatas apgūšana – lielākajai daļai mūsdienu luterāņu tā ir Lutera *Mazais katehisms* – ir pietiekama jūsu skolniekiem. Tā ir domājuši pārāk daudzi Lutera garīgie mantinieki un ir vēlējušies

atkāpties intelektuālā slinkumā, kas var pārvērst Lutera ticības priekšstatus par spītīgu lepošanos ar apzinātu izglītības trūkumu. Daži pat ir lietojuši apzīmējumu „Katehisma ticība”, ar to domājot minimālās ticības priekšzināšanas. Šāds priekšstats ir krasā pret-runā ar Lutera izpratni par Katehismā balstītu ticību kā arvien pieaugošu un tādu, kurā arvien jāvingrinās. Atkārtota sprediķo-šana par Katehismu visai draudzei var palīdzēt cilvēkiem pareizi kopt patiesu Katehismā balstītu ticību.

Ja mēs atzīstam, ka bērnu un jauniešu apmācība ietver menta-litātes veidošanu, ar kuru saskaņā cilvēks pastāvīgi izglītojas un izkopj tādu attieksmi pret kristīgo mācību un mācīšanos, kuru ieguvīs viņš arvien vēlēšies paplašināt izpratni par Dieva vārdu, tadā gadījumā mēs mācīsim savus skolniekus, lai viņi nebūtu apmierināti ar zīdaiņu barību no katehētiskās pudelītes, bet arvien tiektos saņemt vairāk cietas barības no Dieva galda. Mēs stiprinā-sim viņu augošos zobus, lai viņi vienmēr vēlētos kost pietiekami spēcīgi, lai iegūtu intelektuālo spēku un dievbijīgu gudrību, lai palīdzētu citiem cilvēkiem iemācīties sakost Dieva vārda barību. Mēs viņos izkopsim aizrautību, kas rodas no neviltotas nodar-bošanās ar Dieva vārdu. Mēs palīdzēsīm viņiem atmett ilgas pēc viltus drošības, kas varētu rasties no seklām un pārmēru vienkār-šotām zināšanām par Dieva vēsti Viņa radītajiem cilvēkiem. Mēs parādīsīm viņiem mieru, kāds ir gūstams ticībā, kura pieķeras vienīgi Kristum.

Luters arī apmācīja skolotājus pilnveidot Dieva vārda pasnieg-šanu, lai tas uzrunātu klausītāju sirdis. Dieva dzīvais vārds nāk pie mums pats savā spēkā, bet tas var tikt izteikts vairāk vai ma-zāk trāpīgi. Kristīgo skolotāju pastāvīgs uzdevums ir pasniegt Dieva vārdu un lietot tā spēku tādos veidos un tādos vārdos, kuri ir saprotami mūsu klausītājiem. Vienmēr ir vieglāk apmācībā uzbrukt kādam grūti aizsniedzamam ļaunumam vai arī attēlot abstraktu pestīšanu tā vietā, lai pievērstos grūtajai dzīves īstenībai mūsu acu priekšā. Mums nevajadzētu jaukt dališanos informācijā par citu cilvēku grēkiem ar iedarbīgu vēšanos pret grēkiem, ku-rus pastrādājam; mums nevajadzētu jaukt iespaidīgu filozofisku

diskursu, kas pievērsts Dieva labestībai, ar praktisku, piezemētu aprakstu par Dieva darbiem mūsu labā caur Jēzu.

Tajā pašā laikā mums jābūt drošiem, ka nemēģinām piemērot Dieva vārdu cilvēku iespaidiem vai vēlmēm. Runājot mūsdienu vācu teologa Helmuta Thielikes (*Helmut Thielicke*) vārdiem, mums ir jāaktualizē saviem laikabiedriem tas, ko Dievs patiesībā ir teicis Svētajos Rakstos, bet mēs nekad nedrīkstam pielāgot Dieva vārdu mūsaiņu realitātes skaidrošanas veidam.²³

Lai paveiktu šo uzdevumu, mums ir nopietni jāņem vērā jautājums, kuru Lutera atkārtoti uzdod *Mazajā katehismā*: „Ko tas nozīmē?” Mums radoši un ar izdomu jāpiemēro Katehisma teksti mūsu un mūsu pašu skolnieku dzīvē. Ko tas nozīmē man? Dievs nerunā ar Sevi; Viņš runā ar mums. Katehisms uzrunā mūsu dzīves.

Mēs to varam darīt, izmantojot Lutera lietoto jautājumu un atbilžu metodi daudz plašāk, nekā to atrodam Katehisma tekstā. Šiem jautājumiem ir jācenšas sasaistīt situācija, kādā dzīvo mūsu skolnieki, ar biblisko vēsti. Mums ir jāatklāj labākie veidi, kā iemācīt Katehisma tekstu, Bībeli, liturģiju un garīgās dziesmas. Varam izmatot dialogu, lomu spēli, teātri, kalpošanas projektus u. c.

Katehisms ir palīglīdzeklis, kas palīdz atklāt Svētos Rakstus un sasaistīt to vēsti ar klausītāju dzīvē. To paveic arī dievkalpojuma liturģija un kristiešu korāļi, un mums vajadzētu saskaņot un saistīt mācību, kuru viņi saņem, ar slavēšanu, kuru viņi praktizē. Apmācībā vajadzētu iekļaut korāļus, kurus Lutera sarakstīja Katehismam: “Šeit ir skaidra pavēle”, “Mēs patiesam Dievam ticam”, “Dievs, mūsu Tēvs, kas debesīs”, “Pie Jordānas pienāca mūsu Kungs, Kristus”, “Es dziļās bēdās nosaucos” un “Ak, Kungs, mēs Tevi slavējam”.²⁴

Ja man šodien būtu jāmāca Katehisms, es daudz laika veltītu pirmajam bauslim. No tā izriet visa Bībeles vēsts. Par pārējiem

²³ Helmut Thielicke, *The Evangelical Faith*, 1., tulk. Geoffray W. Bromiley (Grand Rapids: Eerdmans, 1974), 26.-29. lpp.

²⁴ Sk. *Lutheran Workship*, hymns 331, 213, 431, 223, 230, 238; *The Lutheran Hymnal*, 287, 251/251, 458 (“To Jordan” nav publicēts), 329, 313; *Lutheran Book of Workship* (“Here is the Tenfold Sure Command” un “Our Father” – nav publicēts), 374, 79, 295, 215; *Luther’s Works*, 53: 277, 271, 295, 299, 221, 252.

baušļiem es tik daudz nerunātu. Nevajag daudz laika, lai pateiktu palaidnīgai meitenei, ka viņa ir palaidnīga; teikšana var tikai vairot viņas niķus un varbūt pat, aprakstot kāda grēka briesmīgās detaļas, rosināt viņu uz jaunām palaidnīgām domām.

Ticības aplicībai es veltītu krietni vairāk laika, jo tā mums parāda, kāds ir Dievs. To zināt ir būtiski, lai dzīvē īstenotu mūsu cilvēcību un priecātos par to, ka esam Dieva bērni. Mūsu ļaudīm ir jāzina, kāpēc un kā pareizi lūgt. Tādēļ es pieliktu pūles, lai izkoptu pienācīgu lūgšanu dzīvi (kas varētu būt pavisam atšķirīga no kaimiņu attieksmes pret lūgšanām mūsu sabiedrībā). Mūsu reliģiskajā kultūrā priekšstats par sakramentiem šķiet diezgan savāds. Es tiem pievēršos īpaši, jo tie atklāj Dieva mīlestības dziļumu un plašumu, kā arī mūsu ikdienas dzīves būtību un tās centrālos organizējošos principus.

Es noteikti uzsvērtu Lutera Katehisma pēdējās divas daļas, jo mēs tās bieži piemirstam. Tas ir ļoti svarīgi, lai kristiešu mājas atkal kļūtu par bibliskās apmācības un savstarpējas garīgās aprūpes centriem. Ir arī būtiski, ka mēs izprotam cilvēka dzīves struktūru, izmantojot Lutera pienākumu sarakstu, kur parādīti viņa uzskati par kristīgu aicinājumu.

Pie šī darba es ķertot ar aizrautību un nepacietību, līdzīgā garā, kā Lutera pievērsās Katehismam: ar izsalkumu pēc Dieva vārda un ar pazemību attiecībā uz savām zināšanām.

Panākt, lai Dieva vārds tiek attiecināts uz cilvēku dzīvēm, nesot grēku piedošanu un cilvēcības atjaunošanu, ir daudz aizraujošāk par visu citu pasaulē. Kā atzīmēja Lutera: „Pats Dievs nekautas ik dienu to [Katehismu] mācīt, it kā neko labāku nezinādams, un vienmēr māca vienu un to pašu, nevis ko jaunu vai citādu” (LK, 360. lpp.).

Kad būsiet izstāstījis par desmit baušļiem, ticības aplicību, Tēvreizi, sakramentiem un kristīgās dzīves aicinājumiem, tad arī viss būs pateikts.

Spreidīkot Kātehimu

Laiku pa laikam mēs vēlēsimies Kātehimu atkārtot gavēņa laika spreidīkos. Jau gadsimtiem ilgi gavēņa laikā baznīca ir pievērsusies ticības mācīšanai. Kopš saviem aizsākumiem ceturrtajā gadsimtā gavēnis tika saistīts ar sagatavošanos kristībai, kuru pieaugušie jaunpievērstie saņēma Lieldienās. Tādējādi gavēnis sakrita ar periodu, kurā apmācīšana ticībā tika veikta, lai sagatavotu jaunpievērstos ienākšanai baznīcā ar kristības sakramentu.²⁵ Reformācijas laikā dažās luterāņu teritorijās, piemēram, Hohenlohes grāfistē, tika likts īpašs uzsvārs uz katehētisko apmācību, ko noturēja gavēņa laikā.²⁶ Džeims Nestingens (*James Nestingen*) uzskata, ka gavēnis joprojām ir vispiemērotākais laiks spreidīkošanai par Kātehimu vai nu vairākus gadus pēc kārtas, pievērsties atsevišķām Kātehisma daļām, vai arī „saraujot” un aptverot visu Kātehimu viena gavēņa laikā.²⁷

Nestingens apgalvo, ka Luterā Kātehimisms piedāvā paradigmu luterāņu ticības mācīšanai, izmantojot spreidīkošanu. Pēc viņa domām šī paradigma jeb paraugs vieš skaidrību un palīdz koncentrēt savas domas tiem, kuri šo paradigmu ir pieņēmuši, kā arī sniedz pamatu sarunām ar tiem, kas to vēl nav iepazīnuši. Spreidīkošana par Kātehimu visai draudzei var sniegt svaigu skatījumu uz kopējiem atskaites punktiem tiem cilvēkiem, kuri ir audzināti, to dzirdot. Pat blāvas atmiņas par Kātehisma kopsavilkumu var kļūt par āķiem, aiz kuriem aizķert šodienai domātās Dieva prasības un apsolījumus.²⁸

Nestingens uzskata, ka šī ticības paradigma „balstās ar abām kājām uz zemes”. Tā ir „ikdienas dzīves un Evaņģēlija izvērtējums, kas uzsver mūs saistošos pienākumus, kā arī mūs uzturošās

²⁵ New Catholic Encyclopedia (New York: McGraw-Hill, 1967), VIII: 635. lpp.

²⁶ Befehl zum Besuch des Katechismusunterrichts in der Passionzeit vom 7.

Maerz 1590, Emil Sehling // izd. Die evangelische Kirchenordnungen des XVI.

Jahrhunderts 15, Wuerttemberg I, izd. Guenther Franz (Tuebingen: Mohr[Siebeck], 1977), 619.–620. lpp.

²⁷ James Arne Nestingen, Preaching the Catechism // Word and World X, 1 (Winter 1990), 42. lpp.

²⁸ Turpat, 39.–40. lpp.

ZINĀT, KĀ DZĪVOT UN KĀ MIRT

žēlastības dāvanas”. Viņš turpina: „Lai arī šī ticības paradigma ieņem stoiski atbildīgu nostāju attiecībā uz mums kā radībām (tas ir viens no centrālajiem uzsvariem), tā kļūst mums labvēlīga, parādot otru pusi – vēl dziļāku un pastāvīgāku realitāti, kas izpaužas Dieva žēlastībā, kuru saņemam Kristū.”²⁹

Sludinot un mācot Katehismu, mūsu mērķis ir vēlreiz skaidri parādīt mūsu klausītājiem, ko nozīmē būt par Dieva mīlētu cilvēcisku radību – kādēļ mums nav izdevies par tādiem būt, kā arī ar prieku pasludināt, ka Dieva žēlastība Kristū ir realitāte, kas var atkal ienākt viņu dzīvē.

²⁹Turpat, 39.lpp.

JAUTĀJUMI DISKUSIJAI PAR PIRMO NODAĻU “ZINĀT, KĀ DZĪVOT UN KĀ MIRT”

1. Kādos veidos Katehisms var tikt lietots jūsu draudzē to cilvēku apmācībai, kuri jau pabeiguši konfirmācijas kursus, vai kā palīglīdzeklis personiskai apcerei, vai citādi? Kāda ir citu pielietojuma veidu vērtība un trūkumi?
2. Diskutējiet, kā ir iespējams Katehismu uzlūkot ne tikai kā kristīgās mācības kopsavilkumu, bet arī kā mācību ceļvedi visai kristīgai dzīvei.
3. Kā, mācot Katehismu, jūs izmantojat pienākumu sarakstā atrodamās ģimenes lūgšanas?
4. Kā mūsu draudzes cilvēkos varam izkopt grēkus nožēlojušai dzīvei raksturīgos „luterāņu instinktus”, miršanas un augšāmcelšanās vai Bauslības un Evaņģēlija ritma izjūtu? Kā mēs to varam veicināt ģimenēs un citos kristiešos ārpus svētdienas dievkalpojumiem un baznīcā sniegtās apmācības?
5. Kā „doktrīnu” var uzlūkot kā „deverbālu lietvārdu”? Pārrunājiet, kāds ir jūsu Katehisma stundās iegūtās informācijas „spēks”. Kā šis „spēks” var kļūt vēl dinamiskāks jūsu mācībā?
6. Kāda ir labākā metode, lai katehēzē mācītu krusta teoloģijai pamatā esošos iepriekšpieņemumus un divu veidu taisnīguma nošķiršanu? Vai tās būs tikai atsevišķas tēmas vai vadlīnijas, kas palīdz nošķirt dažādus specifiskus jautājumus (vai arī abu apkopojums)?
7. Kā sprediķošana par Katehismu svētdienas dievkalpojumā laiku pa laikam varētu palīdzēt stiprināt jūsu draudzes ticību un tās izglītības programmu?

OTRĀ NODAĻA

UZ KO MĒS PAĻAUJAMIES

„Vai tad psalmi nav vienas vienīgas pārdomas un vingrināšanās pirmajā bauslī?” Lutera retoriski vaicāja saviem *Lielā katehisma* garā priekšvārda lasītājiem (LK, 360. lpp.). Pirms gada viņš draudzei Vitenbergā bija teicis: „Desmit baušļi māca, ka Dievs vēlas būt mūsu Dievs, atbrīvojot mūs no ikviena ļaunuma un sniegt mums visas labās lietas.”¹

Mēs parasti domājam par desmit baušļiem kā par Dieva prasībām, bet pirmajā bauslī Lutera atrada vislabākās ziņas, kādas vien cilvēki kā Dieva radījumi var saņemt: Viņš uzstājīgi vēlas būt mūsu Dievs un sniegt mums visas nepieciešamās lietas.

Savā darbā *Vienkāršais lūgšanas veids* (1535) Lutera formulēja, kādai ir jābūt lūgšanas kārtībai saskaņā ar pirmo bausli, kurā ir rezumēta viņa izpratne par Dieva labestību. Viņš galvoja, ka ir uzticīgs vienīgi Dievam, jo Dievs ir galvojis par Sevi Mārtiņam. Lutera sirds nemeklēja patvērumu nekur citur – vienīgi Dievā. Visa sāncensība, lai iegūtu Dieva mīlestību vai uzticību, ir jāliek pie malas, vienalga, vai tā ir sāncensība attiecībā uz naudu, slavu, gudrību vai spēku, vai pat reliģiozu dievbijību. Otrkārt, Lutera pateicās par tēvišķīgu un nepelnītu, neierobežotu un beznosacījuma žēlsirdību, ko Dievs ir parādījis Savās rūpēs un mierinājumā, piedāvājot būt par Lutera Dievu. Treškārt, viņš atzina savu grēku un nepateicību par to, ka pārāk maz uzmanības veltījis Dieva visdārgākajai dāvanai – Viņa mācībām. Pēc tam viņš atzina savu elkdievību, kura var izraisīt vienīgi Dieva dusmas. Ceturtkārt, viņš lūdza, lai Dievs Savā žēlastībā māca viņam Savus baušļus un pasargā viņa sirdi no turpmākas elku pielūgšanas.²

¹Dr. Martin Luthers Werke (Weimar: Boehlau, 1883–), 30, I: 11. lpp.

²Luther's Works, izd. Jaroslav Pelikan, Walter A. Hansen, un Helmut T. Lehmann (Saint Louis: Concordia and Philadelphia: Muhlenberg/Fortress, 1957–1974), 43: 200.–201. lpp.

Kristiešu apmācību Luters sāka ar pirmo bausli, ar Dieva pasludinājumu, ka Viņš ir mūsu Dievs. „Jums nebūs citus Dievus turēt Manā priekšā.” Dievam ir pirmā vieta mūsu dzīvēs. Dievu vispirms satrauca Ādama atrašanās vieta, nevis pārkāpums: „Ādam, kur tu esi?” (1. Moz. 3:9) – tāvad viņu attiecības un vieta, kuru viņi ieņem viens iepretim otram. Tādējādi Dievs ir visvairāk norūpējies par to, lai Viņš ieņemtu atbilstošu vietu mūsu dzīvēs – vietu, kas Radītājam pienākas.

Viņš piešķir identitāti, drošību un jēgu

Lai arī Lutera Katehisma uzmanības centrā ir Dievs, viņa definīcija vārdam „Dievs” tiek veidota, vadoties no cilvēku atrašanās vietas. Neturēt citus dievus Dieva priekšā nozīmē vairāk par visu būties Dievu, mīlēt Viņu un pašauties uz Viņu. To nevar pateikt labāk. Šo īso izteikumu Luters plašāk komentēja *Lielajā katehismā*, definējot vārdu „Dievs” kā to, „no kā sagaidām visu labo un pie kā meklējam patvērumu visās grūtībās”. Luters apgalvoja, ka turēt kādu par dievu nozīmē viņam ticēt un uz viņu pašauties. Izmantojot pārsteidzoši antropoloģisku valodu, viņš rakstīja, ka ticība var mūsu sirdīs radīt gan patiesu, gan maldīgu dievu. Ja mūsu uzticības objekts ir paties Dievs, tad mēs esam šī patiesā Dieva bērni. Ja mūsu uzticības objekts nav paties Dievs, tad mēs esam elku kalpi (*LK*, 364.–365. lpp.).

Mūsu vajadzība uzticēties kādam vai kaut kam ārpus mums pašiem nekavējoties atklāj kaut ko par to, kas un kādi mēs esam vai neesam. Atziņa, ka kāds vai kaut kas piešķir mūsu dzīvei pamatu un ietvaru, norāda, ka mēs paši nespējam pilnībā kontrolēt savu dzīvi. Ja to noliedzam, tad mums vienmēr nākas atgriezties pie uzticēšanās kādam vai kaut kam, jo mēs nespējam pastāvēt bez nojautas par identitāti, drošību un jēgu. Mums ir jāiegūst drošs un uzticams identitātes, drošības un jēgas avots, vai arī jāmirst.

Ja nezinām, kas mēs esam, tad kā neprātīgi (pavisam burtiski) meklēsim kādu identitāti un to piemērosim sev, vienalga, vai tā mums der vai ne. Ja nespēsim pašauties uz to, ko Tomass Drēge

(*Thomas Droege*) sauc par „pieņemšanas apsolījumu, ko izteicis kāds tur augšā”, tad zaudēsim kontroli pār savu dzīvi.³

Ja neticēsim, ka mums ir iespēja saglabāt savu identitāti un nodrošināt savas vajadzības, mēs būsime spiesti kā neprātīgi meklēt kādu patvērumu vai paslēpties pašu veidotā cietoksnī. Ja nevaram paļauties uz providences apsolījumu no tās vai citas puses (Drēge), tad iemetam sevi mežonīgās sacensībās ar ienaidnieku, lai tikai iegūtu drošību.

Ja neticam, ka mūsu dzīvei ir kāds mērķis, tad būsime spiesti kā negudri traukties pēc kaut kā vērtīga, lai mums būtu kāda nodarbe un mēs varētu izcelties citu acīs. Ja nespējam paļauties uz to, ko Drēge sauc par kārtības apsolījumu, ko sola kāds, kurš mums piešķir jēgu, tad esam spiesti savus mērķus novirzīt uz citiem, kuri, iespējams, nespēs tos novērtēt. Kad zaudējam identitātes, drošības un jēgas apziņu, mūsu dzīve izsīkst un iznīkst.

Dievs mums tos sniedz visus trīs. Viņš mūs ir radījis par Saviem bērniem: te atklājas, kas mēs esam. Viņš ir mūsu sākotnējais un galējais identitātes, drošības un jēgas avots. Viņš mūs ir nolīcis tādās attiecībās ar citiem cilvēkiem, kas nosaka mūsu kā Dieva un cilvēku kalpu identitāti. Šīs kalpošanas attiecības ir papildu avoti identitātei, drošībai un jēgai.

Dievs ir pieķēries mums kā Saviem bērniem un ir apņēmis mūs uzturēt un aizsargāt. Viņš mūs ir veidojis pēc Sava tēla un pilnvarojis Viņa vārdā veikt daudzus uzdevumus. Tā caur mums kā instrumentiem parādās Dieva mīlestības pilnās rūpes par Viņa radību. Luters norādīja, ka mums ir jāuzticas vienīgi Dievam. No Viņa mēs sagaidām visu labo, jo Viņš mums sniedz visu vajadzīgo mūsu ķermenim, šai dzīvei, kā arī mūžīgajai dzīvībai. Viņš mūs aizsargā no ļaunā. Viņš mūs pasargā un izglābj no ikviena ļaunuma, ar ko mums nākas sastapties. Tikai Viņš mums sniedz visas labās lietas. Lai arī, skaidrojot etimoloģiju, Luters kļūdījās, viņš norādīja, ka vārds „Dievs” (*Gott*) ir cēlies no vācu valodas vārda „labs” (*gut*) (šeit viņa teoloģiskās zināšanas pārspēja filoloģiskās), jo Dievs ir „mūžīgais avots, kurš pārpilnībā dod visu labumu un no kura plūst viss, kas vien ir un tiek saukts – labs” (*LK*, 367. lpp.).

³ Faith Passages and Patterns (Philadelphia: Fortress, 1983), 68.–74. lpp.

Šis Dievs ir vienmēr pieejams. Saskaņā ar Martina Mārtija teikto, Viņš vienmēr ir „nesaistīts, vaļējs un brīvs”: Viņš sastop mūs visos praktiskajos ikdienas dzīves lēmumos, kad mēs cenšamies turēties pie savas identitātes vai to uzlabot, veidot savu aizsardzību vai arī uzskicēt savas dzīves jēgas uzmetumu.⁴ Bet mums ne vienmēr patīk tas, ko Viņš mums šajā ziņā sniedz, un tad mēs bieži mēģinām Viņu pārveidot un radīt no jauna pēc sava tēla, kā jau to teicis Feierbahs. (Iespējams, tieši tādēļ tik daudzi cilvēku priekšstati par Dievu lielākoties ir naidīgi, jo grēcinieki ārkārtīgi dusmojas uz sevi, jo viņi nespēj parūpēties par sevi tādā veidā, pie kāda mēs labprāt gribētu pierast.)

Apslēptais un atklātais Dievs

Luters stingri ieteica pretoties vēlmei meklēt to, ko viņš sauca par „apslēpto Dievu”, mūsu iztēles dievu – dievu, kurā parādās godība mūsu izpratnē. „Nekas nav tik bīstami kā klejot pa debesīm ar mūsu tukšajiem prātojumiem, pētīt Dievu Viņa neaptveramajā spēkā, gudrībā un majestātē,” viņš brīdināja. Jo mūsu fantāzijās izveidotais dievs liks mums paveikt to, ko nespējam: uzlabot pasauli un pašiem savu dzīvi.⁵

Dievs, kurš devis pirmo bausli, ir Sevi atklājis Jēzus no Nācāretes personā. Tādēļ, kā piebilda Luters, Pāvils bieži saistīja Jēzu Kristu ar Dievu Tēvu. Tā darot, viņš mums māca kristīgo ticību. „Tā nesākas no augšas, kā tas ir visās citās reliģijās, bet no apakšas.” Jēkaba kāpnes ir Dieva dāvana. Visās mūsu domās par pestīšanu ir jānoliek malā prātojumi par Dieva majestāti un jebkuru citu Dieva godības veidu (pie šīm lietām Luters pieskaitīja darbus, tradīcijas, filozofiju, kā arī pašu Dieva Bauslību). Tā vietā Luters ticīgajiem norādīja uz silīti, uz Jaunavas klēpi. Ticīgajiem ir jāpieņem šis bērns un jāpēta viņš kā cilvēciska būtne gan viņa piedzimšanā, zīdaiņa vecumā, gan arī viņam pieaugot un atro-

⁴Martin Marty, *The Hidden Discipline, A Commentary on the Christian Life of Forgiveness the Light of Luther's Large Catechism* (Saint Louis: Concordia, 1962), 3. lpp.

⁵Lectures on Galatians, 1535 // *Luther's Works*, 26: 28.–29. lpp.

dot vietu cilvēku sabiedrībā. Tālāk Lutera virza mūsu skatienu uz Jēzu, kurš māca, mirst un atkal augšāmceļas, kurš uzkāpj debesīs, lai valdītu par visām lietām. Šādi uzlūkojot Jēzu, varam izvairīties no visām kļūdām un turpināt pareizo ceļu, sekojot Kristus pēdās, – tā Lutera iedrošina savus lasītājus.⁶ „Ārpus Kristus, kurš ir Ceļš,” apgalvo Lutera, „jūs neatradīsiet citu ceļu pie Tēva, jūs nonāksiet vienīgi klejojumos, neatradīsiet patiesību, bet vienīgi liekulību un melus, nevis dzīvību, bet mūžīgu nāvi.” Viņš iesaka saviem klausītājiem pievērst skatienu Jaunavas bērnam, kurš cieš un mirst. Tas nozīmē atmet jebkādu prātošanu par Dieva majestāti, jo tādējādi mēs tikai meklējam Dieva godību nevis Dieva, bet sevis dēļ.⁷

Mūsdienu Ziemeļamerikas sabiedrībā mēs saskaramies ar diviem apdraudējumiem pārlicībai, kas mums ir kopīga ar Lutera un Pēteri (Ap. d. 4:12). Pirmais ir senās briesmas: mēs ļaujam vaļu savai iztēlei un radām dievu pēc kāda sev līdzīga tēla vai arī, balstoties mūsu sapņos. Tā dara ne tikai neticīgie; arī ticīgajiem ir jā-saskaras ar pastāvīgu kārdinājumu kaut ko atmet vai pielikt klāt tam, ko Dievs pats mums ir teicis Jēzū Kristū un Svētajos Rakstos. Mums ļoti viltīgi var piezagties mūsu pašu vēlmes par to, kādam ir jābūt Dievam (arī attiecībā uz to, kādiem mums, Viņaprāt, ir jābūt un ko Viņš mums ļauj darīt), un sagrozīt Dieva teikto pašam par Sevi.

Mācot pirmo bausli, ir svarīgi palīdzēt mūsu studentiem saprast pastāvīgo procesu, ar kuru mūsu klejojošās domas veido iztēles augļus, uz kuriem mēs mēģinām paļauties, kuros mēs mēģinām atrast savu identitāti, drošību un jēgu. *Lielajā katehismā* redzamais Lutera skaidrais reālisms attiecībā uz cilvēka stāvokli zem grēka nastas arī mūsdienās sniedz mums noderīgu pamatu turpmākai analīzei. „Dažs domā, ka viņam ir Dievs un visa kā pietiek, ja vien ir nauda un manta,” bija novērojis Lutera (*LK*, 365. lpp.). Lutera zināja, ka arī pretējais ir patiess: „Kam mantas nav, tas šaubās un ir izmisis, it kā neko nezinātu par Dievu.” Ja to va-

⁶Turpat, 30. lpp.

⁷Turpat, 29. lpp.

rēja attiecināt uz Lutera laiku, tad vēl jo vairāk tā ir taisnība mūsu pašpasludinātajā materiālistiskajā laikmetā.

Neviens no mums tik ļoti neapzinās vajadzību „iegūt vajadzīgās lietas” – drēbes, mašīnas, kosmētiku, datorus, fotoaparātus – kā jaunieši, kas ir ceļā uz savu vecāku pasauli ar tās kredītkartēm un kapitāla pieaugumu. Un mēs nemeklējam tikai tās lietas, kas rada pozitīvus tēlus, bet arī tās, kas sniedz patvērumu, novēršoties un bēgot no realitātes – ķīmiskas vielas, kas aptumšo atmiņas un pārceļ mūs „augstākā apziņas līmenī”.

Ar jauniem cilvēkiem nav grūti runāt par viltus dieviem. Viņi arī zina, cik šādi dievi ir nepastāvīgi un gaistoši, jo viņu identitāte tiek pastāvīgi apdraudēta. Viņi dzīvo nepārtrauktā apdraudējumā un bailēs no tā, kas notiktu, ja jēga un drošība, kuru sagādāt vajadzētu viņu „lietām”, pēkšņi izzustu. Viņi labi pazīst pašapmānu, kuru viņi rada, lai tikai nebūtu jādomā par šīm briesmām un šausmām. Bet viņi nezina, ko iesākt ar neskaidrību attiecībā uz to, ko apkārtējā pasaule uzskata par „īstām lietām” – patiesiem identitātes, drošības un jēgas avotiem.

Lietas nav vienīgie dievi, kurus ir viegli sagraut. *Lielajā katehismā* Luters turpina: zināšanas un gudrība, spēks un slava, ģimene un citu cilvēku uzslavas arī var kļūt par elkiem. Viņš norāda, ka šīs labās Dieva dāvanas var kļūt par viltus dieviem un padarīt mūs lepnus, iedomīgus, pašpārliecinātus un pašapmierinātus. Pārbaudīt atkarību no šiem elkiem var tad, kad minētās lietas tiek atņemtas un elku kalpu pārņem depresija (*LK*, 365. lpp.).

Atzīmes, prasmes, māka salabot velosipēdu, randiņi, vienaudžu atzinība, pareiza izturēšanās attiecīgajā pilsētas daļā: pamatskola un vidusskola mūs pamatīgi apmāca sadzīvot ar tādiem dieviem, bez kuriem nav iedomājama pieaugušu cilvēku dzīve sabiedrībā. Paaugstinājumi darbā, kolēģu cieņa, prasme slēgt līgumus vai salabot caurules, pareizā izturēšanās istajā vietā: darbs, klubi, politiskās partijas no mums pieprasa „pareizās lietas” un mums dod kādu nojausmu par to, kas mēs esam, kurp mēs dodamies un cik droši mēs būsim šajā ceļā.

Taču gan jaunieši, gan pieaugušie ir piedzīvojuši, cik mainīgs ir cilvēku viedoklis vienam par otru. Prestižs un cieņa ir pārlieku at-

karīga no apstākļiem un laimīgas sagādīšanās, no citu untumiem un mūsu tā brīža enerģijas daudzuma. Tie nesniedz paliekošu un pastāvīgu patvērumu vai identitāti.

Mūsu dievi īpaši labi nedarbojas, lai arī cik prasmīgi mēs būtu to veidošanā un pārveidošanā no jauna. Bet mums ir jāiegūst identitāte, drošība un jēga. Un tā nu mēs izvēlamies dzīvot ar meliem, kurus esam izgudrojuši, lai iegūtu pamatu un struktūru mūsu dzīvei. Pašapmāns ļauj mums kontrolēt dievus, kuri kontrolē mūsu pasauli.

Mēs nedrīkstam aizmirst to, ko Lutere tik labi zināja no savas pieredzes un prakses. Mēs ne tikai uzskatām materiālas lietas vai pagodinājumus no citiem cilvēkiem par saviem dieviem. Mēs arī radām sev dievus, kuri izskatās ļoti reliģiozi. Lutere savulaik asi kritizēja sīki izstrādāto svēto pielūgšanas sistēmu kopā ar maģijas praktizēšanu, kā arī jebkādas centienus izskatīties labi Dieva acīs, veicot dievbijīgus darbus (*LK*, 365.–366. lpp.). Šī kritika izrietēja no viņa paša pieredzes klosterī. Viņam nācās atzīt, ka viss mūka dzīves ceļa praktizēšanas svētums nav nekas cits kā aizsegs „nemitīgai neuzticībai, šaubām, bailēm, naidam un Dieva zaimošanai”. Tādēļ pēc viņa domām mūka taisnīgums nebija nekas cits kā atkritumu bedre. Tā viņam bija vieta, kur spēlējas un valda velns.⁸

Arī mūsdienās mums nesagādā grūtības uzticēties svētajiem, gavēņiem un vigīlijām. Šādai reliģiozai dievbijībai savā ziņā atbilst Jaunā laikmeta (*New Age*) pasaule, kuru piepilda dažādas enerģijas izstarojoši spēki no visa Universa. Patiešām, buršanas un maģijas praktizēšana ir atgriezies. Tas ir veids, kā mūsu zinātniskā laikmeta racionālajā un empīriskajā pasaules skatījumā mācīti jaunieši var mēģināt rast kārtību pasaulē, kura nešķiet saprotama, lietojot tikai racionālu un zinātnisku pieeju. Izpratne par reliģiju kā par kāpnēm, pa kurām mēs ar pašu spēkiem varam uzkāpt pie Dieva, izzudīs tikai tad, kad zudīs grēks.

Mēs visi savā dzīvē varam atklāt, cik patiešs ir Lutera novērojums, ka, „jo svētāks un paštaisnāks ir liekulis, jo viņš ir niknāks Kristus Evaņģēlija ienaidnieks”.⁹ Mēs joprojām vēlamies izman-

⁸Turpat, 70. lpp.

⁹Turpat, 126. lpp.

tot savus labos darbus, lai pārlicinātu Dievu par savu vērtīgumu. Tā ir augstākā kontrole, uz ko mēs, kas ticam kāda dieva pastāvēšanai, esam spējīgi: censties izskatīties labi viņa acīs, piespiest viņu atzīt, ka esam viņa aizbildniecības un atbalsta vērti – varbūt pat pelnījuši viņa mīlestību, lai gan šāda vēlme ir otršķirīga, ja jau mūsu darbi var izrīkot un ietekmēt viņa spēku.

Pirmais apdraudējums mūsu bijībai, mīlestībai un paļāvībai uz savu Radītāju ir pasaulīgu vai svētu viltus dievu radīšana. Otrais ir nekaunīgs apgalvojums, ka nav nekādas starpības, kāds dievs jums ir.

Daudzi cilvēki mūsu laikmetā ir izlēmuši, ka mēs vienalga nespējam zināt patiesību par lietām, kas pārspēj mūsu saprašanu, un tādēļ nav nekādas starpības, kā mēs definējam vai saprotam Dievu. Dzīves vieglajās dienās šāds uzskats šķiet pieņemams. Viegla dzīve mūs maldina un liek domāt, ka mēs visu kontrolējam. Tomēr, piedzīvojot dzīves vētras un cīņas, mēs gribam būt pārlicināti, ka zinām, kur rast drošību; kad mūsu dzīvi pārklāj tumsa, mēs ilgojamies pēc kāda, kam pieķerties, kurš varētu mums piešķirt stingru identitātes apziņu. Krīzes brīžos mēs sev izveidojam (turklāt darām to ļoti ietiepīgi) kādu sistēmu, kas mums piešķir identitāti, drošību un jēgu. Tikai tad, kad mūsu dzīve šķiet brīva no apdraudējumiem, mēs varam sadzīvot ar meliem, ka Dievam varētu būt dažādi veidi un formas.

Dzīve var rast drošību vienīgi Tajā, kurš šo dzīvi ir veidojis. Jēzus Kristus atklāj Tā patieso būtību, kurš mūs ir radījis iesākumā, kā arī Viņš atklāj mūsu patieso būtību, jo mēs esam šāda Dieva radītas būtnes. Ķeroties pie pirmā baušļa, mums nav jāapskata visas ticības apliecības tēmas, bet gan vispirms jāpievēršas Dieva kā Radītāja un Tēva būtībai.

Radītājs un Tēvs

Kontrole! Viss ir saistīts tieši ar kontroli. Mēs vēlamies pilnīgi kontrolēt savu identitāti, drošību un jēgu, lai šajā ziņā varētu būt droši. Bet tad mēs atklājam, ka mūsu pašu īstenotās varas jeb kontroles pār savu dzīvi dēļ viss var aiziet šķībi greizi. Tādējādi

mēs atkal saprotam, ka mums ir jāatrod kaut kas vai kāds ārpus mums pašiem, kam varam uzticēties un uz ko varam paļauties. Bet arī tas neizdodas. Kā rakstīja Luters, ar bagātības uzkrāšanu mēs neko neiegūstam. Tā ir darba un pūliņuveltīga izšķiešana. Bagātība nekad nesniedz laimi, nedz arī to var uzkrāt uz ilgāku laiku kā vienu vai divām paaudzēm. Bagātības vilinājums nav nekas cits kā velna maldi (*LK*, 370. lpp.). Patiesībā vienīgi Dievs ir identitātes, drošības un jēgas avots, jo Viņš ir mūsu Radītājs. Viņš mūs veidoja; Viņš iekārtoja mūsu dzīvi. Viņš vienīgais var noteikt, kas mēs esam, kur mums jābūt, kas mums jādara, kādēļ mūsu dzīvēm ir mērķis, jēga un vērtība.

Vecās Derības cilvēki Radītāju pielīdzināja ķēniņam. Viņu ķēniņi nebija tirāni. Viņi vērsās pie ķēniņa pēc aizsardzības, kā arī vēlējās, lai viņš nodrošina mieru un pārticību. Dievs kā ķēniņš veido Savu budžetu līdzīgi Amerikas Savienoto Valstu budžetam, kāds tas bija, pirms veselības, izglītības un labklājības departamenti tika sadalīti. Tieši šajās jomās (vēl pievienojot „Dieva aizsardzības departamentu”) Viņš pieliek vislielākās pūles un tērē visvairāk līdzekļu mūsu labā. Viņš mūs sargā un vada. Viņš mums sniedz veselību un labus dzīves apstākļus, kā arī ir ļoti norūpējies par mūsu kopējo labklājību.

Jaunajā Derībā Jēzus atklāja, ka Viņa Tēvs ir arī mūsu Tēvs. Viņš mācīja mums vērsties pie Viņa kā pie „mūsu Tēva” jeb, kā Luters teiktu, „Dievs grib mūs ar to iedrošināt, lai mēs ticam, ka Viņš ir mūsu īstais Tēvs un mēs – Viņa īstie bērni, lai droši un pašlāvīgi Viņu lūdzam, kā miļi bērni lūdz savu miļo tēvu”. Mēs Viņu varam saukt par „Tēti” (Rom. 8:15; Gal. 4:6). Savā dziesmā “Dievs, Svētais Gars, nāc” Luters mums māca dziedāt, ka atzīt Dievu par savu Tēvu nozīmē zināt, kas un kāds Viņš patiesībā ir:

„Dievs, Svētais Gars, nāc pie mums, nāc,
Lai apskaidrots top ļaužu prāts,..
Lai Tēvam sacīts mūžīgs gods!”¹⁰

¹⁰ Sk. 134. dziesma // Dziesmu grāmata latviešiem tēvzemē un svešumā, 1992; angļiski: „Teach Us To Know Our God Aright / And Call Him Father With Delight”, Luther's Works, 53: 276. lpp.

Daži uzskata, ka mūsdienu sabiedrībā valdošā izjukušo ģimeņu, vardarbīgu vecāku un ģimenē nedzīvojošu tēvu epidēmija padara Dieva kā mūsu Tēva tēlu grūti saprotamu daudziem, kurus mēs uzrunājam ar biblisko vēsti. Es patiešām esmu saskāries ar cilvēkiem, kuri iekaist dūsmās no domas, ka Dievs varētu būt viņu Tēvs, jo viņu pieredze ar tēviem ir izraisījusi vēlmi izvairīties no šīs cilvēku sugas. No otras puses, tieši tiem, kuri paši nav piedzīvojuši tēva mīlestību un atbalstu, var būt labāks priekšstats par to, ko nozīmē Dievs kā mīlošs un gādīgs Tēvs. Pamestības un pāridarījuma pieredze liek šiem cilvēkiem apzināties, cik nozīmīgs ir labs tēvs (tie, kuriem ir bijuši labi tēvi, bieži to uzskata par pašsaprotamu), un iztēloties, kā labam tēvam būtu jārikojas (tie, kuriem ir labi tēvi, ir iemācījušies sadzīvot ar viņu vājībām un kļūdām).

Es pieņemu, ka tie, kuriem ir nācies dzīvot ar sliktiem tēviem, noraida Dieva kā Tēva ideju, jo viņiem tēva vara ir nodarījusi pāri. Viņu tēviem bija visas tiesības valdīt pār bērniem, un viņi šīs tiesības ir lietojuši ļaunprātīgi. Bet Dievam vara pieder pēc taisnības, un Viņš valda likumīgi un taisnīgi. Šo faktu var aptumšot mūsu grēki, bet tas vienalga paliek nemainīgs.

Vīrs zemes mums var būt tikai viens tēvs un viena māte; mūs var adoptēt un mīlēt audžuvecāki, bet mūsu izcelsme vienalga sākas no mūsu bioloģiskajiem vecākiem. Tādēļ adoptēti bērni bieži jūt vajadzību atrast savus bioloģiskos vecākus, lai arī cik ļoti viņi mīl audžuvecākus. Mums ir tikai viens Radītājs. Viņš ir neatkarējams. Mēs nevaram Viņu tiesāt, jo esam Viņa radošā vārda un Viņa roku darbs (Īj. 38–41). Viņš ir iekārtojis mūsu dzīvi un par to rūpējas, bez Viņa tā izjūk un tiek izniekota.

Dieva, nevis velna bērni

Ja vien mēs neklūstam kā mazi bērni, mēs nevaram ieiet Dieva valstībā (Mt. 18:3; Lk. 18:17). Mēs tikām radīti par Dieva bērniem; mēs aizbēgām no mājām un noliedzām savu Tēvu; mēs piedzimstam no jauna kā Viņa bērni (Jņ. 3:3; Tit. 3:5; 1. Pēt. 1:23). Tāpat kā mūsu vecāki neapsriedās ar mums par mūsu ieņemšanu, arī Dievs neprasija mūsu piekrišanu piedzimšanai kā Viņa radītiem cilvēkiem, nedz arī mūsu dzimšanai no jauna kā Viņa izredzētajiem bērniem.

Mēs esam tādi, kādus Dievs mūs ir radījis. Man tiešām „ir jābūt man pašam”, bet savu „es” nenosaku es pats, bet gan mans Tēvs. Tāpat kā es esmu tāds, kādu mani padara manu vecāku gēni, tā arī es esmu tāds, par kādu mani dara mana Radītāja plāni. Daudzi vecāki un skolotāji Ziemeļamerikā pastrādā nežēlīgu joku pret sev uzticētajiem bērniem, viņiem teikdami: „Jūs varat kļūt, par ko vien vēlaties, un darīt, ko vien gribat.” Tā nav patiesība pat tajā gadījumā, ja cilvēks apsver savas iespējas Dieva nospraustās kārtības robežās, un tas pavisam noteikti nav patiesība attiecībā uz lietām, pēc kurām mēs ilgojamies un kuras kārojam ārpus Dieva paredzētās kārtības cilvēku dzīvei.

Es varu mēģināt darīt pēc sava prāta, kā arī varu sevi maldināt, domājot, ka esmu spējis rīkoties pēc sava prāta (tā rīkojas melu tēva bērni (Jņ. 8:44)). Bet galu galā viss notiks pēc Dieva prāta vai arī man būs jāatbild par sekām un varbūt pat jāiesaista man tuvi cilvēki šī parāda nomaksāšanā.

Mēs esam brīvi būt par tādiem, kādus Dievs mūs ir radījis. Mēs esam brīvi pilnībā piedzīvot to, ko nozīmē būt cilvēkam. Mēs nesam brīvi būt par jebko, jo tikai Radītājs var būt absolūti brīvs. Jebkuru radītu lietu nosaka, definē un norobežo Radītāja iecere.

Kā grēcinieki mēs parasti mēģinām būt brīvāki, nekā spējam, un tajā pašā laikā būt mazāk brīvi, nekā to varam. Mēs mēģinām nolikt sevi ārpus Dieva nospraustajām robežām, kurās veiksmīgi un apmierinoši īstenot mūsu cilvēcību. Mēs izvairāmies no dzīves pilnīgas īstenošanas un baudīšanas, jo nepareizi uztveram Dieva dotās dzīves aprises.